İSTANBUL UNIVERSITY
CERRAHPAŞA

HAYEF: Journal of Education, 17(1); 51-82

DOI: 10.5152/hayef.2020.19001
Geliş Tarihi / Received Date: 22.01.2020
Kabul Tarihi / Accepted Date: 17.04.2020

HAYEF: Journal of Education

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Sınıf Öğretmenlerinin Sığınmacılara Yönelik Kapsayıcı Eğitimi Gerçekleştirme Durumunun İncelenmesi*

Mehmet Can KIRILMAZ[1], Turğay ÖNTAŞ[2]

[1]Ereğli İlkokulu, Zonguldak, Türkiye
[2]Bülent Ecevit Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı, Zonguldak, Türkiye

Öz

Bu araştırma, akranlarına oranla çeşitli sebeplerle dezavantajlı olan öğrencilerin çevrelerinde kabul görmelerini (kapsayıcılık), sınıf öğretmenlerinin kapsayıcılık konusundaki olumlu ve olumsuz tecrübelerini, öğrenci-öğretmen etkileşim durumlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örneklem tekniğinin tercih edildiği araştırma Zonguldak ili Ereğli ilçesinde bulunan bir ilkokulda yürütülmüştür. Araştırmada sığınmacı öğrencilere yönelik sınıf öğretmenlerinin öğrencileri ile etkileşimi, öğretim uygulamaları ve yöntemleri incelenmiştir. Bu kapsamda okul yöneticileri ve rehber öğretmenden mevcut durum ve sığınmacı öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim faaliyetlerine ilişkin görüşlerine, sığınmacı ve Türk öğrencilerin ise okul ve öğretim süreci üzerindeki görüşlerine başvurulmuştur. Veri toplama aracı olarak gözlem ve görüşme metodu kullanılmış, verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarıyla sığınmacı öğrencilerin bulunduğu sınıflarda karşılıklı saygı ve sevgi ortamının sağlanmasına yönelik sınıf öğretmenlerinin bunu sağlamak üzere sınıf kuralları konusunda katı davrandığı, arkadaşlık ilişkilerinde yapıcı ve yardımseverlik duygusunun sık sık verildiği, derslerin genelinin düz anlatım yöntemi ve soru-cevap tekniği kullanılarak işlendiği, oyuna dayalı, görsel ve derse dikkat çekici öğretmen girişlerinin bu öğrencilerin derse katılımını etkilediği, ayrıca kendilerini daha rahat ifade edebildikleri (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) derslerde daha katılımcı oldukları ve öğretmenlerin derslerde sığınmacı öğrencinin sınıf arkadaşlarını aktif bir şekilde kullanarak akran eğitiminden yararlandığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, kapsayıcı eğitim, sığınmacı, sınıf öğretmeni

Examination of Implementing Inclusive Education towards Refugees by Elementary School Teachers

Abstract

Refugee students face unique challenges in the school environment. This research aims to evaluate successful methods of inclusion by observing the acceptance of students, the positive and negative inclusion experiences of elementary school teachers, and the interactions between teachers and students with special needs. This study, conducted at an elementary school in Ereğli, Zonguldak, Turkey, used accessible sampling techniques to evaluate elementary school teachers' pedagogical methods for asylum seekers. In this context, the following metrics were emphasized: opinions of school administrators and the guidance counselor about the and the inclusive education activities for the asylum-seeking students and the opinions of asylum seekers and Turkish students on school and teaching process. Data were collected using observations and interviews, and the content analysis method was used for data analysis. The results of the research suggest that the elementary school teachers were strict about class rules to provide mutual respect and a loving environment in classrooms that included asylum-seeking students. Teachers emphasized constructive feedback and encouraging, friendly messages. The general lessons were taught by using straight narrative method and question-answer technique. We observed that visual cues from teachers increased the participation of these students and helped them express themselves more comfortably. It was observed that they attended more lessons by expressing themselves more comfortably because they knew Arabic in religious culture and moral knowledge lesson. The students participate more actively in the lessons and the teachers actively benefit from peer education by using asylum-seeking students' classmates.

Keywords: Asylum seeker, elementary school teacher, inclusive education, migration

*Bu çalışma Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda (Usos 2018) bildiri olarak sunulmuştur (11-14 Nisan 2018, Ankara, Türkiye).

Ayrıca bu çalışma, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Yüksek Lisans programında Mehmet Can Kırılmaz tarafından Dr. Öğretim Üyesi Turğay Öntaş danışmanlığında Aralık 2019'da tamamlanan yüksek lisans tez çalışmasına dayanarak hazırlanmıştır.

İletişim Kurulacak Yazar / Corresponding Author: Mehmet Can Kırılmaz **E-posta / E-mail:** mehmetcankirilmaz@gmail.com

Cite this article as: Kırılmaz, M.C., Öntaş, T. (2020). Examination of Implementing Inclusive Education towards Refugees by Elementary School Teachers. *HAYEF: Journal of Education*, *17*(1); 51-82.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License
Available online at http://hayefjournal.istanbul.edu.tr/

Giriş

Göç, insanların sosyal, ekonomik, siyasi ve doğal sebepler nedeniyle coğrafi olarak bir yerden başka bir yere yerleşmesi olarak ifade edilebilir (Demirel Kaya, 2019). Gerçekleşen göçler siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel olarak da toplumların temelini etkilemiş ve değişmesinde, etkilenmesinde önemli rol oynamıştır (Apak, 2014; Kongar, 2010; Ünal, 2014). Ülkemizin hem Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesi görüyor olması hem de kendisini çeşitli sebeplerle ülkelerini terk eden sığınmacılara karşı vicdanı sorumluluk duyarak kucak açması sebebiyle sığınmacılar ve okul çağındaki çocuklara yönelik ister istemez çeşitli önlemler alması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ülkelerde yaşanan savaş gibi sebeplerle büyük insanlık suçları ve toplu katliamlardan dolayı insanlar ülkelerinden başka ülkelere göçmek zorunda kalmış; kitlesel göçler, bu dönemin en önemli problemlerinden biri olmuştur (Döner, 2016). Konumu itibariyle insanlık tarihinde en fazla göçe maruz kalan topraklar Türkiye toprakları olmuştur (Kıratlı, 2011).

Çocuklar yaşanılan sorunlardan bazen direkt, bazen de dolaylı olarak çeşitli yollarla etkilenir. Göç süreci içinde çocukların olması, barınma, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel imkandan yararlanamaması anlamına gelmektedir (Özservet ve Sirkeci, 2016). Göç sürecinin en çok etkiledikleri hiç şüphesiz çocuklardır. Göç, çocuk ve ergenleri psikolojik olarak etkilemekte ve olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İnsanoğlu, karşılaştığı her güçlükle savaşmamış bazen bulundukları yerlerden ayrılmayı ve başka coğrafyalara göç etmeyi seçmiştir (Sirkeci ve Cohen, 2015). Göç sebebiyle çeşitli sorunlar, her eğitim kademesinde fiziki altyapı yetersizliği, sınıf, donanım ve donatım, öğretmen ihtiyacı şeklinde kendini göstermektedir. Birçok ülke mevcut nüfus durumuna göre altyapısını oluşturduğu için göçe hazırlıksız yakalanmakta ve göç, birçok kurumun yanında eğitimi de olumsuz etkilemekte olup, mevcut sorunlar günümüzde devam etmektedir (Angay, 2012). Göç sebebiyle artan nüfusa birde mevcut hızlı nüfus artışı eklendiğinde, eğitim konusunda yapılan yatırımlar ve gelişmeler yetersiz kalmaktadır. Fiziki altyapı yetersizliği, sınıf mevcutlarının kalabalık olması, normal eğitime geçiş sürecinin kısa vadede zor görünmesi, öğretmen ihtiyacının olması eğitim alanında çözülmesi gereken sorunlar olarak görülmektedir. 2009 da toplam sığınmacıların %41'i 0-18 yaş arasında grup oluşturuyorken, 2018 yılında toplam sığınmacı sayının %50'si 0-18 yaş aralığındaki sığınmacılardan oluşmaktadır (UNCHR, 2019).

Dünya genelinde yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalarak sığınmacı olarak hayatlarına devam etmeye çalışanlara her gün 37 bin kişi eklenmektedir. Ayrıca her 5 sığınmacıdan 4'ü sığınmacı olarak komşu ülkeleri tercih etmektedir. Türkiye dünya çapında art arda beş yıldır ülkesinde en çok sığınmacıyı barındıran ülke konumundadır. Türkiye'yi ikinci sırada Pakistan, üçüncü sırada Uganda, dördüncü sırada Sudan ve beşinci sırada Almanya izlemektedir (UNCHR, 2019). Kapsayıcı eğitim, akranlarına oranla dezavantaj durumu ne olursa olsun bireyin eğitimin içerisinde bulunmasını ve en iyi

şekilde faydalanmasını savunmaktadır (UNICEF, 2012; Thomas, 2013). Sadece engelli öğrenciler için değil eğitimdeki dezavantajlı tüm grupların eğitime erişimi ve öğrenmelerinin önündeki engeller azaltılır (Stubbs, 2008; MEB, 2013). Kapsayıcı eğitimin son yıllarda ön plana çıkmasını birçok sebebe bağlayabiliriz. Eğitimin öğrenci merkezli hale gelmesiyle bireysel farklılıklara daha fazla dikkat edilmiş, eğitim süreci içerisindeki her öğrencinin eğitim sürecinin içerisinde bulunması için azami çaba gösterilmiştir.

Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından son yıllarda kapsayıcı eğitim konusuna gerekli önem verilerek bu konuda hem öğretmenlere hem de yöneticilere yönelik eğitici hizmet içi faaliyetler sıklıkla yapılmaya başlanmıştır. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin yanında bilgilendirici el kitaplarıyla kapsayıcı eğitimin niteliği artırılmaya çalışılmaktadır. Pek çok uluslararası sözleşme cinsiyete, dile, dine, engeli olma durumuna ve etnik kökene dayalı ayrımcılığı net bir şekilde hukuki olarak yasaklamakta ve eğitim hakkından faydalanma konusunda eşitlik ilkesine dikkat etmektedir. Bu sözleşmelerle, ilgili devletler için hukuki olarak sorumludur (ERG, 2016). Bu çerçevede yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin karşılanması için bir gelecek planlaması yapılmıştır. Bu plan, başta Türkçe öğretimi, öğrencilerin okula uyumu, okul gibi fiziki altyapı ihtiyacının giderilmesi ve öğretmen yeterliliklerinin arttırılması konularını içermektedir. Bu çerçevede sınıfında yabancı uyruklu öğrencisi bulunan öğretmenlerin yeterliklerinin geliştirilmesi adına çok kültürlü eğitim ilkelerini de içeren "Kapsayıcı Eğitim" sistemi hakkında bilgi ve becerilerinin artırılması önemsenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF ortaklığında "Kaliteli Kapsayıcı Eğitim" hedefi çerçevesinde 2016/2017 eğitim öğretim yılında "Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmenlerinin Eğitimi" isimli proje yürütülmüştür. Böylelikle kültürlerarası ve çok kültürlü eğitim düşüncesi ekseninde, yabancı uyruklu öğrenci olan öğretmenlerin, bu öğrencilere verilen eğitim öğretim hizmetlerine ilişkin pedagojik yeterliliklerinin geliştirilerek yabancı uyruklu öğrencilerin uyum sürecini hem kolaylaştırmak hem de kısaltmak hedeflenmiştir. Ayrıca aynı eğitim öğretim yılında 81 ilden 611 rehber öğretmene kapsayıcı eğitim konusunda eğitici eğitmenliği eğitimi sağlanarak yerelde 36.412 öğretmene eğitim verilmesi sağlanmıştır (Öztürk, Tepebaş, Köksal ve İrez, 2017).

Son yılların en büyük küresel problemlerden birisi hiç şüphe yoktur ki yaşanan uluslararası göç dalgasıdır. Göç, çocukların yeni bir çevreye uyumlarında zaman alıp birçok istenmeyen davranışın ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İşte bu durumda eğitimin kapsayıcılığı ve sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki uygulamalarında kapsayıcılık ilkesini ne derece kullandıkları önem arz etmektedir. Sığınmacı öğrenciler kapsayıcılıktan ne kadar faydalanabilirse topluma adapte olma süresi o kadar etkilenecektir. Türkiye 3,7 milyon sığınmacıya ev sahipliği yaparak bu konuda dünya çapında lider durumundadır (UNCHR, 2019). Birçok sığınmacıya ev sahipliği yapan Türkiye'nin eğitim konusunda sığınmacılara yönelik adımlar atması zorunlu bir hale gelmiştir. Bu sayının artıyor olması da bu konuda daha hızlı adımlar atılmasını zo-

runlu kılmıştır. Bölgesel nedenlerle ülkemize göç eden sığınmacıların okullarımızda en hızlı şekilde oryantasyonunu tamamlamak üzere organize olması gereği doğmuştur. Bu araştırma sınıf öğretmenlerinin kendi sınıflarında gerçekleştirdikleri kapsayıcı eğitim uygulamalarını ne tür yöntemlerle ve tekniklerle yürüttüklerini ve bu uygulamaları ne derecede kapsayıcılık ilkesi bilinciyle uyguladıklarını ortaya koyması açısından önemlidir. Kullanılan araştırma yöntemiyle öğretmenlerin kapsayıcı eğitim niteliklerinin yükselmesine de katkı sağlanacağı düşünülmektedir. Dünyada sürekli artan göç trafiğinden Türkiye'nin payına düşeni fazlasıyla alması sebebiyle belki de kapsayıcı eğitimin daha fazla önemsenmesi ve uygulayıcıları olan öğretmenlerin çeşitli yollarla sınıf uygulamalarına yansıtmalarının sağlanması önem arz etmektedir. Yıldırım (2017) yaptığı araştırmasında mülteci ve sığınmacı öğrenciler için yapılan araştırmaların genelinin bu öğrencilerin eksik olduğu konularda geliştirilmesine yönelik yapıldığını; çok az araştırmanın ise öğretmenlerin bu öğrencilerin eğitim sürecinde yaşadığı problemlere değindiğini belirtilerek bu durumu analiz eden araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu belirtilmektedir. Buna göre temel eğitimin önemli bir basamağı olan ilkokul kademesinde de araştırılmasına ihtiyaç duyulan bir araştırma olması açısından önemli görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin, rehber öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve öğrencilerin kapsayıcı eğitimi gerçekleştirme adına daha organize bir hale getirilmesi ve yapılan uygulamaların eksiklerinin giderilmesi adına da önem taşımaktadır.

Kapsayıcı eğitimin önemini vurgulayan uluslararası kuruluşların ortak paydası kapsayıcı olmayan bir eğitim modelinin düşünülememesidir. Kapsayıcılık özellikle akranlarına oranla durumunda dezavantaj bulunan öğrencilerin eğitim sistemi içerisinde kendisine uygun bir yer edinmesi açısından çok önemlidir. Bu amaçla, araştırmada bireyin toplumla bütünleşmesi ve toplumun bir parçası olarak topluma uyum sağlamasının ilk adımı olan ilkokullarda "Sınıf öğretmenlerinin sığınmacılara yönelik kapsayıcı eğitimi gerçekleştirme durumunu ne düzeydedir?'' problemine cevap aranmaktadır. Okula uyum sağlayamayan öğrenciyi içine çekip alamayan bir eğitim sistemi hiçbir zaman mutlu ve topluma yararlı bireyler yetiştirmede başarılı olamayacaktır.

Bu araştırmayla amaçlanan, çevresindeki öğrencilere oranla çeşitli sebeplerle dezavantajlı durumda olan öğrencilerin kapsayıcılık ilkesinden ne oranda yararlandığını görebilmek adına, bu öğrencilerin okul içerisindeki durumlarının incelenmesidir. Bu kapsamda okul-öğretmen ve öğrenci etkileşimi incelenmiştir. Araştırma kapsamında, sığınmacı öğrencisi bulunan öğretmenlerin bu öğrencilere dönük uyguladığı eğitim-öğretim uygulamaları, sosyal iletişimi, ayrıca sınıftaki sığınmacı ve Türk öğrencilerin görüşlerinden elde edilen bilgiler ışığında bu öğrencilerin sosyal ve eğitim-öğretim sürecindeki durumları incelenmektedir. Yine sığınmacı öğrencinin bulunduğu okullarda görevli okul yöneticilerinin ve rehberlik öğretmenlerinin sığın-

macı öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim uygulamaları ve görüşlerini ortaya koyması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına dayandırılmıştır. Durum çalışmaları, bir veya birden fazla olayın, mekânın, programın, toplumsal grubun veya başka birbiriyle ilgili sistemlerin ayrıntılı bir şekilde incelendiği yöntem olarak ifade edilmektedir (Yin, 1994). Durum çalışmalarından bir durumla ilgili her türlü bileşenler, bir araya getirilerek tümevarımsal bir yorumlamayla kendi doğal ortamı içerisinde incelenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma Sahası ve Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde araştırmanın amacı doğrultusunda nitel araştırmanın geleneği içinde ortaya çıkmış amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmalarda hedef asla genelleme değildir, hedef bütüncül bir resim elde etmek ve bunu yorumlamaktır. Nitel araştırma araştırılan konuyu derinlemesine ve tüm ortaya çıkarılabilecek ayrıntıları ile incelemeyi kapsar (Creswell, 2013). Araştırmanın yapılacağı okul araştırmacının yönetici olarak çalıştığı okul olan Zonguldak ili Karadeniz Ereğli ilçesindeki bir ilkokul olarak belirlenmiştir. Bundan hareketle araştırmacı tarafından seçilen örneklem, amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemesi olmaktadır. Amaçlı örneklem türlerinden kolay ulaşılabilir durum örneklemenin kullanıldığı araştırmada öğretmen seçiminde bazı özellikler belirlenmektedir:

- Araştırmanın yapılacağı okulda sınıf öğretmenliği görevinde bulunan,
- Sınıfında sığınmacı öğrencisi olan,
- Sınıfındaki sığınmacı öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim anlayışını ve uygulamalarını açıklıkla ifade edebilen,
- Akademik araştırmalara destek vermekte gönüllü olan öğretmenler tercih edilmiştir.

Araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma için etik kurul onayı alınmış, katılımcıların etik ilkeler doğrultusunda kimliğinin açıkça belli olmaması ve gizliliklerini sağlamak adına tüm katılımcıların isimleri çıkartılarak takma adlar verilmiştir. Araştırmaya katılmakta gönüllü olan ve sınıflarında sığınmacı öğrenci bulunan üç sınıf öğretmeni bulunmaktadır. Öğretmen 1: Sınıf öğretmeni Ahmet Demir 37 yaşında, 15 yıllık öğretmenlik kariyeri vardır. Atatürk Üniversitesi'nden 2003 yılında mezun olmuştur. Öğretmenliğe Van'da başlamış daha sonra şu an bulunduğu ilçeye atanmıştır. Yaklaşık 4 yıldır bu okulda gö-

rev yapmaktadır. Öğretmen 2: Sınıf öğretmeni Mehmet Yemen 46 yaşında, 22 yıllık öğretmenlik kariyeri vardır. Karadeniz Teknik Üniversitesi'nden Orman Fakültesi Orman Mühendisliği bölümünden 1996 yılında mezun olmuştur. 1996 yılında sınıf öğretmeni olarak Hakkâri'de göreve başlamış daha sonra yurdun çeşitli yerlerinde görev almıştır. Öğretmen 3: Sınıf öğretmeni Sevda Çetin 38 yaşında, 14 yıllık öğretmenlik kariyeri vardır. Selçuk Üniversitesi'nden 2002 yılında mezun olmuştur. Bu okulda yaklaşık 1 yıl görev yaptıktan sonra başka bir okulda 1 yıl süreyle çalışmış daha sonra 3 yıldır kesintisiz bir şekilde buradaki görevine devam etmektedir. Araştırmadaki görüşmelere gönüllülük esasına göre 5 sığınmacı öğrenci katılmıştır. Bu 5 sığınmacı öğrencinin tamamı Irak'tan ülkemize gelmiştir. 5 sığınmacı öğrencinin sınıflara dağılımı şu şekildedir; 3/C sınıf öğretmeni Sevda Çetin'in sınıfında 2, 4/D sınıf öğretmeni Mehmet Yemen'in sınıfında 1, 4/E sınıf öğretmeni Ahmet Demir'in sınıfında 2 sığınmacı öğrenci eğitim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları 8 ile 10 arasında değişmekle beraber öğrenciler 3. ve 4. sınıflarda öğrenim görmektedir. Araştırmanın yapıldığı kurumdaki araştırmaya katılan sığınmacı öğrencilere ait bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1.
Katılımcı Sığınmacı Öğrenciler

Katılımcılar	Uyruğu	Sınıfı	Yaşı	Türkiye'de Bulunduğu Süre (Yıl)
Mena	Irak	3C	8	5
Azel	Irak	3C	9	5
Ahmed	Irak	4D	10	5
Cevar	Irak	4E	10	4
Remza	Irak	4E	10	6

Araştırmada 3. ve 4. sınıfta sığınmacı öğrencilerle öğrenim gören ve gönüllük esasına göre seçilen 6 Türk öğrenci yer almıştır. Araştırmanın yapıldığı kurumdaki araştırmaya katılan Türk öğrencilere ait bilgiler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2
Katılımcı Türk Öğrenciler

Katılımcılar	Uyruğu	Sınıfı	Yaşı	Sınıfındaki Sığınmacı Öğrenci
Eda	Türk	3C	9	Mena ve Azel
Musa	Türk	3C	9	Mena ve Azel
Arda	Türk	4D	10	Ahmed
Seymen	Türk	4D	10	Ahmed
Ravza	Türk	4E	10	Cevar ve Remza
Beril	Türk	4E	10	Cevar ve Remza

Araştırma okulunun müdürü olan Cemal Kaya 4 yıldır bu okulda görev yapmaktadır. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Lisans Bölümü mezunudur. 24 yıllık meslek hayatının yaklaşık 20 yılı yöneticilikle geçmiş, okulu ile güçlü özdeşim kurduğu yapılan görüşmeler sonunda anlaşılmış bir kişidir. Özverili ve çalışkan yapısıyla her zaman takdir edilmiş ve çevresince sevilmiş sayılmış bir kişidir. Sığınmacı öğrencilerin adaptasyonu için de özverili çalışmalar ortaya koymuştur. Okul Müdür Yardımcısı: Salih Kara, 2 yıldır bu okulda müdür yardımcılığı görevini yerine getirmektedir. 1987 doğumludur. 2009 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği bölümünden mezun olmuştur. 9 yıllık öğretmen olan Salih Kara bu sürenin 8 yılını okul yöneticisi olarak çalışarak geçirmiştir. Okulun ilçede merkezi bir konumda bulunduğunu ifade etmekle beraber bu durum ona göre büyük bir avantaj gibi görünse de aslında okula çok olumlu yansımamaktadır. Rehber öğretmen Ebru Eren, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünden mezun olduktan sonra 1995 yılında öğretmenliğe başlamıştır. 1999 yılından beri bu okulda görev yapmaktadır. Sığınmacı öğrencilerin okula gelmeleriyle birlikte meslek hayatında en çok zorlandığı zamanları yaşadığını ifade etmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmaya örneklemin belirlendiği okulda sığınmacı öğrencilerin bulunduğu sınıfların gözlemiyle başlanmıştır. Daha sonra sığınmacı öğrenciler, Türk öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticileri ile bireysel olarak görüşmeler yapılmıştır. Bu araştırmada veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu ve katılımcı gözlem ile elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerin araştırmacıya tanıdığı esneklik nedeniyle görüşme sırasında araştırmacının sorduğu sorularla kişinin yanıtlarını detaylandırmasını ve ayrıntılara girmesini sağlayabilmektedir (Türnüklü, 2000). Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmaya katılanların ulaşılmak istenen düşüncelerinin ortaya çıkarılması ve sorunların aydınlatılması amacı ile hazırlanan bir görüşme tekniğidir (Merriam, 2015). Araştırma ile elde edilen veriler içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir.

Veri Toplama Süreci

2017-2018 eğitim öğretim yılının bahar döneminde araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri 6 hafta boyunca her hafta 2 saat gözlemlenmiştir. Gözlemlerin tamamlanması sonrasında sınıf öğretmenleri, sığınmacı öğrenciler, okul yöneticileri, rehber öğretmenler ve Türk öğrencilerle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 10 dakika sürmüştür. Her sığınmacı öğrenci görüşmelerin amaçlarına yönelik bilgilendirilmiş, veli ile öğrenci onay formu doldurularak bir kopyası veliye verilmiştir. Veli ve öğrenci onayları alındıktan sonra öğrencilerle görüşmelere başlanmıştır. Yarı yapılandırılmış son görüşmeler yapılırken öğrencilerden izin alınarak ses kayıt cihazı ile her görüşme kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler bilgisayar ortamına kaydedilerek elektronik ortama alınmış ve öğrencilerin isimleri ile kaydedilmiştir.

Veri Analizi

Nitel araştırmalarda elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinin hedefini, veri toplama araçlarıyla elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve veriler arasındaki bağlara ulaşmak oluşturmaktadır (Yıldırım vd., 2013). İçerik analizi, verilerin ortaya çıkarılması, belirli ifadeler çerçevesinde kodlanması ve kategorilere ayrılması süreçlerinden oluşmaktadır (Patton, 2014). Tablo 3'te veri analizi yapılırken oluşturulan temalar, kodlar ve örnek ifadeler gösterilmiştir.

Tablo 3
Tema, Kod ve Örnek İfadeler

Ana Temalar	Kodlar	Örnek İfadeler
Fiziki Çevre Düzenlenmesi	Oturma Düzeni Oryantasyon	"Sınıf içerisinde olan uyumunu ve alışma sürecini kısaltmak adına onun isteklerine önem verdim. Genelde ya tek başına oturmak istiyor ya da 1-2 arkadaşı dışında kimseyle oturmak istemiyordu. Şu an bile ön taraftaki sıralardan çok arka bölümde kalan sıralarda oturmak onu daha rahat hissettiriyor. Benim için önemli olan onun kendini nasıl rahat hissettiği ve uyum problemi yaşamaması olduğundan onun tercihlerine önem veriyorum." (Öğretmen, Mehmet Yemen)
Sınıfta Karşılıklı Saygı ve Sevgi Ortamı Oluşturma	Empati (Eş Duyu) Tutum	"Sınıfımızda herkes birbirini sever ve saygı duyar. Sınıfımızdaki öğrencilere de saygı duyarız. Ben Cevar'ı çok seviyorum. Onu anlamaya çalışıyorum. Başka bir yerden geldiler buraya. Onun için çok zor olmalı. Sevdiği her şeyi orada bırakarak geldi buraya. Biz ona yardım etmeliyiz. O çok iyi birisi." (Öğrenci, Ravza, 4E)
Bilişsel Süreç Yardımları	Başarı Destek Bireysel Değerlendirme	"Asıl önemli olanın hata yapmanın normal bir şey olduğunu daha çok çalışarak bunun üstesinden gelebileceği inancını öğrenciye vermek olduğunu düşünüyorum. Çalışmalarımı hep bu yönde geliştiriyorum. Tabii ki her öğrenci farklı ve bu her öğrenci için geçerli olmayabiliyor. Onu değerlendirirken kendi gerçekleri çerçevesinde değerlendiriyor, başarılı bulduğumda takdir ediyorum. Eksik olduğu konularda onlara ayrı çalışma kâğıtları hazırlıyor farklı görevler verebiliyorum. Bu onların daha gerçekçi hedeflere daha rahat ulaşmalarını sağlıyor. Tüm bu çalışmaları isteksiz bir öğrenciyle yapmak imkânsız onları derste olabildiğince aktif tutarak bunu başarabiliyoruz." (Öğretmen, Sevda Çetin)
Sosyal Etkileşimlere Yönelik Bilişsel Süreç Yardımları	Yardımseverlik Sevgi Sosyal Kabul	"Öğretmenimiz ona yardım ediyor. Bizim de yardımcı olmamızı istiyor. Öğretmenim bizi çok seviyor. Biz de onu üzmemek için birbirimize yardım ediyoruz. Küme içinde en çok yardım ediyoruz. Çünkü hep birlikte çalışmak zorunda kalıyoruz. Ben Ahmed ile çalıştığım için mutlu oluyorum. Artık o Türkçeyi çok iyi konuşuyor. İyi anlaşabiliyoruz." (Öğrenci, Seymen, 4D)

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Nitel araştırmada geçerlik, sosyal bir olay ya da durumu tüm yönleriyle olduğu gibi ortaya koyma olarak tanımlanabilir. Güvenirlik ise araştırmadan elde edilen sonuçların, bulguların tekrar edilebilirliği ile ilgilidir. Araştırma sonuçlarının ya da ölçümün başka şartlar altında tekrar edilebilmesidir. Bu bağlamda geçerlik ve güvenirliği sağlamak için aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır.

- Yarı yapılandırılmış görüşme formu alan yazınla desteklenmiş ve ön deneme ile uygulanabilirliği sağlanarak hazırlanmıştır.

- Veri analizinde gömülü kuram yöntemine uygun açık, eksenel ve seçici kodlama aşamaları yapılmış ve tutulan çözümlemeli notlarla araştırmanın sonuçları desteklenmiştir.

- Yer yer her kategori için, görüşme verisinden çalışma grubunun ifadelerine sık sık yer verilmiştir. Yani görüşme kayıtlarına dokunulmadan olduğu gibi yansıtılmıştır.

- Analizler, gömülü kuram yöntemi ile yapılmıştır. Giriş ve yöntem bölümünde gömülü kuram yaklaşımının araştırma ile uyuşan özellikleri açıkça belirtilmiştir.

- Araştırmanın güvenirliğini sağlamak için yapılan tüm çalışmalar ayrıntılı bir şekilde yöntem kısmında açıklanmıştır.

- Çalışma grubunun araştırmacıya güvenleri sağlanmaya çalışılmıştır.

- Gönüllülük esasına göre katılımcılar araştırmaya dâhil edildikleri için, daha tutarlı verilere ulaşılması söz konudur.

- Sonuçlar elde edilirken uzman incelemesine başvurulmuştur.

- Geçerliliği artırmak için veriler görüşme ve gözlemden elde edilerek veri toplama yolları çeşitlendirilmiştir.

Bulgular

Ortaya Konan Kategori ve Temalar

Veri analizi yapılırken birden fazla temanın ortaya çıktığı sonucuna varılmaktadır. Temaların geçerliklerini artırmak için veriler iki kavramsal kategori halinde toplanmıştır. İlk kavramsal kategori olan "Uyum" kategorisinde sınıf öğretmenlerinin sığınmacı öğrencileri kapsayıcı eğitim bağlamında destekleyecek bir sınıf yapısı oluşturmaları doğrultusunda belirledikleri yöntem, teknik ve stratejileri merkeze almaktadır. Bu kategoride ortaya çıkan temalar ise iki tanedir. Bunlardan birisi "Fiziki Çevre Düzenlenmesi" diğeri ise 'Sınıfta Karşılıklı Saygı ve Sevgi Ortamı Oluşturma" olarak belirlenmiştir. İkinci kavramsal kategori ise "Yardım" kategorisidir. Bu kategori sınıf öğretmeninin sene boyunca uyguladığı çalışmalara yöneliktir. Bu kategori altında yer alan temalar ise "Bilişsel Süreç Yardımları" ve "Sosyal Etkileşimlere Yönelik Bilişsel Süreç Yardımları" olarak belirlenmiştir.

Uyum kategorisi

"Uyum" kategorisi kapsamında görüşmeler ve gözlemlerden iki temanın ortaya çıktığı sonucuna varılmaktadır. Bu çalışmayı yönlendiren araştırma sorusuna yanıt

olarak, bu temalar sınıf öğretmenlerinin sığınmacı öğrencilerin sosyal kabulünü desteklemek ve bu süreci kısaltmak için sınıfta nasıl bir hazırlık yaptıklarını anlamaya yöneliktir.

Fiziki çevre düzenlenmesi

Elde edilen bulgular incelendiğinde sığınmacı öğrencilerin genelde içlerine çok kapanık ve sınıfın sosyal ortamından uzak durmaya çalıştığı izlenimi vermektedir. Tek başlarına ve sınıfın arka tarafında oturma eğiliminde oldukları görülmektedir. Sınıfta iletişim kurmaya çalışırken yaşadıkları olumsuz tecrübelerin ileride yapacakları girişimleri ve sosyal paylaşımları olumsuz yönde etkilemiş olma ihtimali yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin ortaya çıkan iletişim ve sosyal problemleri sığınmacı öğrencileri destekleyici şekilde halletmeye çalıştığı ancak pek faydalı olmadığı anlaşılmaktadır. Öğretmen ifadelerinde sınıfın fiziki çevresinin önemi vurgulanmaktadırlar. Okulda çocukların kullandıkları araç-gereçlerin kapsayıcılık ilkesini çok barındırmadığı ifade edilebilir.

> Oturma planı yaparken tüm öğrencilerimin fiziki durumlarını ve kişiliklerini göz önüne almadan yapmıyorum. Genelde sınıfın disiplin düzenini bozmaya müsait çocukları ve göz problemi olan çocukları ön sıralarda tutmaya çalışıyorum. Sığınmacı öğrencimizi başkalarına yardım etmeyi seven konuşkan ve sıcakkanlı öğrencilerimle oturtmaya özen gösteriyorum. Bu şekilde yaparak uyum problemlerini ortaya çıkmadan kaldırmayı amaçlıyorum. Tabi ki birkaç yıldır birlikte olduğumuz için o bize biz de ona çok fazla alıştık. Ne kadar zaman geçerse geçsin onun hala ara sıra uyum sorunu yaşadığını gözlemliyorum. Bu normal geliyor bana çünkü başka bir kültürden başka bir aile ve sosyal yapıdan gelerek tamamıyla uyum sağlamak çok zor olmalı. Kullandığımız ders kitaplarının ve araç gerecin onu ara sıra zorladığını görüyorum. Bizim vatandaşlarımız bile bazen zorlanırken onların da zorlanması doğal diye düşünüyorum. Bu zorlanmayı sadece daha uzun sürede yaşıyorlar bunun kaynağı da dil problemi oluyor genelde çünkü yaşadıkları problemlerde genelde onlara yardımcı olmaya çalışıyoruz ama yeterince anlaşılamadığımız zamanlar oluyor bu da bu süreci olumsuz yönde etkiliyor. (Öğretmen, Ahmet Demir, Görüşme, Mayıs 2018).

> Sınıfta Azel ile birlikte oturuyorum. Oturduğumuz yer aynı. Orta sırada oturuyorum. Oturduğum yeri çok seviyorum. (Mena, 3C, Görüşme, Mayıs 2018).

> Duvarın yanında oturuyorum. Yanımda Deniz oturuyor. Onunla iyi anlaşıyoruz. Bana yardım ediyor. (Cevar, 4E, Görüşme, Mayıs 2018).

> Onları bazı yerlerde anlayamıyordum. Mesela ben Remza diye bir arkadaşımla oturuyorum. İlk geldiğinde çok kavga ediyorduk ama artık hiç etmiyoruz. (Ravza, 4E, Görüşme, Mayıs 2018).

> Sınıfımızda kim nerede oturacak buna öğretmen karar veriyor. Sınıfımdaki Mena ve Azel birlikte oturuyor. Mena ve Azel birbirine yardım ediyor. Öğretmenimiz ancak çok konuşanların ve yaramazlık yapanların yerini değiştiriyor. (Musa, 3C, Görüşme, Mayıs 2018).

> Sınıfın oturma düzeni klasik şekilde yerleştirilmiştir. Sınıfın 2 duvarını kaplayan panolarda herhangi bir oturma düzenini gösteren bir plan görülmemiştir. Bu panoların hemen hemen tüm öğrencilere ait çeşitli çalışmalarla donatıldığı sığınmacı öğrenci olan Cevar ve Remza'a ait çalışmaların da yer aldığı görülmüştür. Üçlü sıra yapısı şeklinde oturtulmuş öğrencilerden sığınmacı öğrenciler Cevar ve Remza'nın önlü arkalı ve duvar tarafının 2. ve 3. sırasında oturdukları gözlemlenmiştir. Cevar erkek bir öğrenciyle, Remza ise kız bir öğrenciyle oturduğu görülmüştür. Öğretmen masasının pencerenin önünde ve kapıya dönük bir şekilde olduğu görülmüştür. Sınıfta üç pencere olduğu gözlemlenmiştir. Bu pencerelerden gelen ışığın sınıfı yeterince aydınlattığı görülmüştür. (Gözlem, Şubat, 2018).

Sınıfta karşılıklı saygı ve sevgi ortamı oluşturma

Sınıf öğretmenlerinin sığınmacı öğrencileri önemseyen ve onların uyumunu ön planda tutan görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Sınıf içerisindeki karşılıklı saygı ve sevgi ortamını oluşturmak için bazen oyunlardan bazen sınıf içi uygulamalardan bazen de telkin yöntemlerini kullandıkları ve genelde olumlu sonuçlar aldıkları öğretmenlerin görüşlerinden anlaşılmaktadır. Öğretmenler tarafından en büyük sorun olarak dil problemi işaret edilmektedir ancak bununla beraber, kültür olarak birbirine yakın olduklarını ifade etmektedirler. Öğretmenlerin görüşlerinde sığınmacı öğrencileri sınıf içerisinde sürekli aktif tutma eğiliminde oldukları ve saygıyı böyle kazandırma düşüncesinde oldukları görülmektedir. Sığınmacı öğrencilerin sınıf içerisinde düşüncelerini ifade etmelerinin öğretmen tarafından önemsenmesinin, bu öğrencilerin de kendilerini ifade etmeleriyle diğer öğrencilerin onları sosyal kabulünü kolaylaştırdığı ve kendilerini değerli hissetmelerini sağladığı söylenebilir. Karşılıklı saygı ve sevgi ortamının oluşturulması konusunda öğretmenlerin olumsuz bir senaryo karşısında bir planlarının olduğu ve bu durumun ortaya çıkmasını önlemek adına adımlar attığı anlaşılmaktadır. Sığınmacı bazı öğrencilerin sosyal kabulü gerçekleşmişken bazı öğrencilerin ise henüz bu konuda sorun yaşadıkları görülmektedir. Sığınmacı öğrencilerin sınıfta yaşadıkları bazı olumsuzlukların bütün öğrencilere genellenemeyeceği, öğretmen ve öğrencilerin sığınmacı öğrencilere karşı saygı, sevgi ve anlayışa dayalı bir yaklaşım gösterdiklerinden bahsedilebilir. Sığınmacı öğrencinin bahsettiği gibi oyunların birleştirici ve bütünleştirici gücünün daha iyi farkına varılmaktadır. Oyunlarda kabul görmeyen öğrencilerin kendilerini dışlanmış hissettikleri anlayış ve sevgi ortamından bahsetmediklerinden aksine oyunlara alınan çocukların daha mutlu olduğu ve arkadaşlarından bahsederken sevgi ve anlayış ortamına vurgu yaptıklarından bahsedilebilir.

Sınıfımdaki çocuklar kendilerinden ayrı görmüyorlar yani onlar ırk anlamında din anlamında diğer çocuklar gibi oda o sınıfın bir üyesi. Onun kendinin sınıfa ait olduğunu hissetmesi için konuları işlerken onun da kendi özelliklerini anlatmasını istiyoruz. Yaşadığı şehri herkes tanıtırken o Bağdat'tan gelmişti. Bize Bağdat'ı tanıtmasını istiyoruz. Kendine özgü şeyleri tanıtmasını istiyoruz. Kendi farklılığını sınıfta ifade etmesini ve bununda saygı duyulacak bir şey olduğunu göstermek istiyoruz. Aralarında herhangi bir uyumsuzluk olmadı. Çocukların kendi arasındaki Türk öğrencinin Türk öğrenciyle nasıl problem varsa öyle problemler var. Özel problemlerle karşılaşmadık. Çocuklarda kabullendiler onu. (Öğretmen, Mehmet Yemen, Görüşme, Mayıs, 2018).

Beni sevmiyorlar. Beni bir arkadaşım seviyor. Bana kötü davranıyorlar. Bana vuruyorlar. Beni bir kere oyunlarına kattılar. (Sığınmacı Öğrenci, Cevar, 4E, Görüşme, Mayıs 2018).

Sınıfımızda yabancı iki öğrenci var. Birisi Azel. O Türkçe'yi çok iyi bilmiyor. O okuma yazma öğrenirken çok zorlandı. Ona okuma yaparken öğretmenimiz hep saygılı olun onu anlayın diyordu. Onun için bu çok zor. Ben de onun ülkesine gitseydim çok zorlanabilirdim. Bana kötü davranmalarını istemezdim. Arkadaşlarım ona hep iyi davranıyor. Bu şekilde bizi daha çok seviyor. Bizimle daha çok oynuyor. O bana çok değişik oyunlar öğretti. (Türk Öğrenci, Eda, 3C, Görüşme, Mayıs 2018).

Sınıfta klasik oturma düzeninin benimsendiği, bu yapının öğrenciler arasındaki iletişimi olumsuz etkilediği ancak öğretmenler tarafından çok fazla tercih edildiği bilinmektedir. Sığınmacı öğrencileri sınıfın ön taraflarına yerleştirmiş olan öğretmenin öğrencileri kolay kontrol edebileceği, onlarla daha iyi ilgilenebileceği yerde oturmalarını sağladığı görülmüştür. Öğretmenin ders sırasında sık sık bu öğrencilerin bulunduğu sıralara gidip çalışmalarının ne durumda olduğuna bakarak sık sık dönüt verdiği olumlu çalışmalar hakkında güzel şeyler söylediği yapılan yanlışlar için ise olumlu eleştiriler yaptığı gözlemlendi. Buna rağmen sığınmacı öğrencilerden birinin sürekli yanında oturan Türk öğrenciyi rahatsız ettiği ve öğretmen tarafından verilen yönergeleri takip etmeyi istemediği gözlenmiştir. Bu sırada bu öğrencinin yanında oturan Türk öğrencinin ise önüne dön, benimle konuşma, öğretmene söylerim şeklinde uyarılarda bulunduğu gözlemlendi. (Gözlem, Şubat, 2018).

Yardım kategorisi

İkinci kavramsal kategori "Yardım" kategorisidir. Bu kategori sınıf öğretmeninin sene boyunca uyguladığı çalışmalara yöneliktir. Bu kategoride yapılan çalışmalar kapsayıcılık ilkesini sınıflarında uygulayan öğretmenlerin bu konudaki çalışmalarını içermektedir.

Bilişsel süreç yardımları

Sığınmacı öğrencilerin genelde sınıf içerisinde çekingen davranışlar sergilediği, öğretmenlerin bu çekingenlikleri üzerlerinden atmak için çeşitli çabalarla onları der-

se adapte ettikleri görülmektedir. Bu öğrencileri aktif olarak derslere dâhil etmek adına öğrencilerin kültürlerini ifade etmelerine sık sık fırsat verdiği ve öğrencilerin bunu yaparken çok istekli davrandıkları söylenebilir. Öğretmenlerin dil ve kültür farklılığını bu tarz etkinliklerle avantaja çevirmeyi denediği ve bu konuda başarılı sonuçlar aldıkları dikkate değerdir. Sığınmacı öğrencilerin derse katılmasını etkileyen en büyük etmenin dil problemi olduğunun ve çekingenliğin çok büyük payının olduğunun ifade edildiği görülmektedir. Öğrencilerin bu problemlerini daha kolay bir şekilde aşmak için öğretmenlerin sığınmacı öğrencilerin ailelerinden yararlanmaya çalıştıkları ailelerin buna destek verdiği noktada olumlu sonuçlar aldığı önemli noktalardan birisidir. Başarısızlık duygusundan çocukları uzak tutmak adına öğrencileri kendi düzeylerinde değerlendirdikleri ve bunu sağlayacak etkinlikler oluşturdukları görülmektedir. Akademik anlamda desteklenen sığınmacı öğrencilerin kendilerini daha başarılı hissetmesiyle hem arkadaş ilişkilerinde hem de akademik anlamda başarılı olmasının kendisinin içinde bulunduğu topluluğa olan aidiyet duygusunu geliştirdiğini ifade ettikleri görülmüştür. Daha çok ders kitaplarından, hikâye kitaplarından, akıllı tahtadan, akranlarından yararlanarak akademik eksikliklerini gidermeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Bunu yaparken sığınmacı öğrencilere yakın davrandıkları, sorunlarıyla yakından ilgilendikleri gözlenmektedir. Derste aktif olmalarını sağlamak adına kendilerini daha iyi ifade ettikleri kültürlerinden yararlanmakta oldukları anlaşılmaktadır.

Okuma yazmanın ağırlıkta olduğu derslere karşı daha olumsuz düşüncelerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Matematik, görsel sanatlar, müzik gibi derslerden daha çok zevk aldıklarını ifade etmektedirler. Sığınmacı öğrencilerin de derse katılabilmelerini sağlamak ve kendilerini ifade etmeleri için seviyelerine uygun ödevlendirme, okuma etkinliklerine dâhil etme gibi stratejileri sık sık kullandıkları ifade edilmektedir. Derslerde sık sık sığınmacı öğrencilerin geldiği ülkelere ait kültürel sanatsal alanlardan yararlandığı ifade edilmektedir. Sığınmacı öğrencilerin özellikle dil problemini merkeze alan çalışmaların yapıldığı, sosyal konumunu güçlendirici etkinlikler arayışında olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin bu öğrencileri olabildiğince kendilerine yakın tuttukları, bunu yaparken çalışmalarını yakından izleme ve bu öğrencilerin eksiklerini daha hızlı giderme amacında oldukları anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin akran desteğinden sık sık yararlandığı bu sayede hem öğrenciler arasında kaynaşmayı sağladığı hem de sınıftaki bazı öğrencileri aktif kullanarak zaman kazandığı görülmektedir.

> Kendi yaşantısından kendi kültürel değerlerinden örnekler vererek bunların farklı olabileceğini biz farklılıklara saygı duymamız gerektiğini herkesin aynı şekilde düşünmeyeceğini herkesin aynı olmayacağını söylüyorum, bu hem bizim için bir örnek teşkil ediyor. Farklılıklara saygı duymak kendini ifade etmesi kendi kültürünü yaşantısını yansıtması onun gelişimi adına da olumlu oluyor ona bu konuda fırsat verdik. Ken-

dini tanıtmasını kültürünü tanıtmasını istedik. Hatta ilk başlarda Türkçe öğrenirken o Türkçe öğrenecek bizde onun sayesinde Arapça öğreneceğiz diye konuşuyorduk. Annesi sınıfa gelerek her gün 1-2 tane Arapça kelimeyi öğretmeye çalışıyordu. Bu diğer çocukların hoşuna gidiyordu. Derslerde yaşadıkları en ufak başarısızlık bile onların ders boyunca konuşmamasına neden olabiliyor. Bu nedenle derste bu öğrencilere yönelttiğimiz soruların onu çok zorlamayacak şekilde seviyesine uygun olmasına özellikle dikkat ediyorum. El becerisi gerektiren derslerde daha girişken ve başarılı oluyorlar. Sığınmacı öğrencilerin üzerinden kendisini yabancı hissetme duygusunu ve çekingenliğini atması çok zor oluyor. Özellikle ilk geldiklerinde dil problemi aramızdaki en büyük engeli oluşturuyordu. Bunu zamanla hallettikçe hem akademik hem sosyal olarak kendisini kabul ettirmeye başladı. Türkçe derslerinde hala korktuğunun farkındayım özellikle ona okuma görevi verdiğimde çok gerildiğini ve hatalı okumaktan korktuğunu görebiliyorum. Derslerde genelde isteksiz ve pasif kalmayı tercih ediyor. Ben öğretmen olarak bir öğrenciyi böyle gördüğümde kabul edemiyorum. Muhakkak o öğrencinin az da olsa çok da olsa derse katılmasını bekliyorum. Sığınmacı öğrenciler ilk geldiğinde Türk öğrenciler onlara karşı biraz acımasız davranmıştı. Belki de başta yaşadıkları bu sorunlar nedeniyle derslerde geri planda olmayı seçiyorlardır. (Öğretmen, Mehmet Yemen, Görüşme, Mayıs, 2018).

Öğretmen ben ona soru sormadan o benim yanıma geliyor. Ben Irak'tan geldiğim için diğer çocuklardan daha az şey biliyorum. Bana arkadaşlarımdan farklı ödevler veriyor. Onların ödevi benim ödevimden zor bana verdiği ödevleri daha güzel yapıyorum. Yanlış yaptığımda yanıma oturuyor. Okula başladığımda Türkçe konuşmayı da bilmiyordum. Çok zorlanmıştım. Öğretmenimi çok seviyorum o bana çok yardım ediyor. (Sığınmacı Öğrenci, Cevar, 4E, Görüşme, Mayıs, 2018).

Sınıfımdaki arkadaşlarıma öğretmenim çok yardımcı oluyor. Okuma yazma öğrenirken hep yanına çağırıyordu. Herkes sırada otururken onu kendi masasının yanına koyduğu sandalyeye oturtuyordu. Bu yüzden okuma yazmayı bizim gibi hızlı öğrendi. Kimin yanına otururşa otursun ona yardım etmemizi istiyor öğretmenimiz. Çünkü o bizim gibi değil. Biz de ona yardım ettik. Öğretmenimiz derste onlara da söz hakkı veriyor. Konuşmadığı zamanlarda neden konuşmadığını soruyor. Yapamadığı sorularda ona yardımcı oluyor. (Türk Öğrenci, Ravza, 4E, Görüşme, Mayıs, 2018).

Türkçe dersine öğretmen elinde bir simit olduğunu ve ikiye böldüğünü söyleyerek ve öğrencilerden bunu neden yapmış olabileceğini tahmin etmelerini isteyerek başladı. Öğrencilerden farklı yanıtlar alarak doğru cevabı alana kadar devam ettiği gözlemlenmiştir. Sığınmacı öğrenciler için ayrı bir yöntem kullanmadığı gözlemlenmiştir. Sığınmacı öğrencinin derse ilgisinin olmadığı yanındaki arkadaşını rahatsız etme çabasında olduğu ancak öğretmene yakın bir yerde oturduğu için öğretmen tarafından durumun fark edilmesiyle Ahmed'i uyardığı gözlemlenmiş-

tir. Öğretmenin sorduğu sorulara sığınmacı öğrencinin ilgi duymama durumunun devam ettiği cevapların belirli Türk öğrenciler tarafından verildiği gözlemlenmiştir. Sığınmacı öğrenciye yönelik soruya ise öğrenci tarafından cevap verilmediği öğretmenin yönlendirmelerini ise evet-hayır gibi kısa şekilde cevaplar ve baş hareketleriyle geçiştirdiği gözlemlenmiştir. Öğretmenin bir grup ödevi olarak 'Paylaşım' konulu hikâye yazmalarını istediği gözlemlenmiştir. Her kümenin üyeleriyle ortak bir hikâye yazmaya başlamalarını istediği gözlemlenmiştir. Öğrencilerin aralarından konuşmaya başladığı gözlemlenmiştir. Sığınmacı öğrencinin hikâye yazımına katkı konusunda sorun yaşadığı ve öğretmenin desteğiyle hikâyeye katkı sağlamaya çalıştığı gözlemlenmiştir. (Gözlem, Şubat, 2018).

Sosyal etkileşimlere yönelik bilişsel süreç yardımları

Öğretmenlerin sığınmacı öğrencilerin farklılıklarının ve yaşadıkları sosyal problemlerin farkında olduğu, bu öğrencilere karşı pozitif ayrım yaptıkları onlara karşı daha koruyucu tavırlar sergiledikleri görülmektedir. Sığınmacı öğrencilerin yeteri kadar sosyalleşemediği, kendilerine özgüvenlerinin olmadığı ve sosyalleşme konusunda sorunlar yaşadığı ifade edilmektedir. Yaş grubu itibariyle yaşanan problemlerin daha sık olduğu ancak buna kıyasla daha kolay atlatıldığı ve sığınmacı öğrencilerin yaşadıkları olumsuzlukların daha çabuk azaltıldığı anlaşılmaktadır. Sığınmacı öğrencilerin Türk öğrenciler tarafından kabul edilme korkusundan kaynaklı olarak kendilerini daha iyi ifade edebildikleri ortamlara kaydıkları okuldaki diğer sığınmacı öğrencilerle daha fazla görüşme eğiliminde oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin sığınmacı öğrencileri Türk öğrencilerden ayırmadığı onlara nasıl davranıyorsa sığınmacı öğrencilere de öyle davrandığı görülmektedir. Öğretmenlerin sığınmacı öğrencileri derse katma konusunda ısrarcı olduğu ve onları olabildiğince derse kattıkları söylenebilir. Sığınmacı öğrencilerin cesaretlendirilmesi noktasında ödüller verdikleri ve onlarla özel olarak ilgilendikleri söylenebilir. Türk öğrencileri sık sık sığınmacı öğrencilere karşı daha duyarlı ve kibar olunması yönünde telkin ettiği ve yaşanması muhtemel sorunların önüne geçtiği söylenebilir.

Öncelikle sonuçta buraya gelmişler bizim ailemizin parçası olmuşlar. Onların yaşadığı şeylerden dolayı üzüntü duyuyorum. Keşke buraya gelmek zorunda kalmayıp kendi ülkelerinde yaşasalardı. Onlarda da bunu hissediyorum. Bize hissettirmemeye de çalışsalar da bir yabancılık hissediyorlar. Ama madem buradalar onlarda bizim birer evladımız olduğu için tabii ki onlara kucağımızı açtık. Küçük yaşlarda ülkemize gelmeleri okula uyumda ve sosyal ilişkilerinde yaşadıkları problemleri daha çabuk atlatmamızı ve onların buraya uyum sürecini kısalttı. (Öğretmen, Sevda Çetin, Görüşme, Mayıs, 2018).

Bana çok şey öğretti öğretmenim. Bana kitap okutuyor. Ödül veriyor. Arkadaşlarım bana kötü davranınca beni koruyor. Onlara yanlış bu diyor. Arkadaşlarım benden özür diliyor. Ben de onları affediyorum. (Sığınmacı Öğrenci, Cevar, Görüşme, Mayıs, 2018).

Öğretmenim onları hep yanına oturtuyor. Bize onlar Türkçe bilmedikleri için yanıma oturtuyorum diyor. Biz öğretmenimin bize söylediklerini anlıyoruz. Bazen onlar anlamıyor. Tahtaya kalktıklarında öyle duruyorlar öğretmen yardım etmezse hiç doğru yapmıyorlar. Yazı yazarken zorlandıklarında öğretmen onlara yazarken yardım ediyor. Bize de yardım ediyor ama onlara daha çok yardım ediyor. Bize onlara yardım etmemizi söylüyor. (Türk Öğrenci, Ravza, Görüşme, Mayıs, 2018).

Öğretmenin sığınmacı öğrencileri ve diğer öğrencileri dersin başından sonuna kadar derse katmak için uğraştığı gözlemlenmiştir. Akıllı tahtadan izlettiği bir videoyu durdurarak devamında neler yaşanacağını sorması üzerine sığınmacı öğrenci olan Azel'in sıra arkadaşı olan diğer sığınmacı öğrenciye gülecek şekilde bakarak soruya cevap vermediği gözlemlenmiştir. Sözü diğer sığınmacı öğrenci olan Mena'ya veren öğretmen ondan da cevap alamaması üzerine kendi tahminlerini söyledi ve öğrencilerin hangisinin olacağını tahmin etmesini istemesi üzerine Mena cevap verdi ve öğretmen işte böyle aklınıza gelen her şeyi bizimle paylaşın diyerek videonun kalanını izlettirdi. Öğretmen Mena'nın tahmininde haklı olduğunu görünce Mena'yı tebrik etti. (Gözlem, Şubat, 2018).

Rehber Öğretmenlerin Okulda Bulunan Sığınmacı Öğrencilerin Genel Durumlarına Yönelik Düşünceleri

Rehber öğretmenler okulda bulunan sığınmacı öğrencilere yönelik olarak yaptığı çalışmalar konusunda bu öğrenciler için en çok uyum çalışmaları yaptıklarını ifade etmiştir.Bunun nedeni olarak farklı bir ülkeden farklı bir kültürden buraya mecburi sebeplerle gelmiş olmaları gösterilebilir. Sevdikleri ve alıştıkları birçok şeyi geride bırakmanın onlarda yarattığı duygu ve düşüncelerin burada çevrelerine yansıdığı görülmektedir. Tamamen yabancı oldukları bir topluma girmiş olmaları sebebiyle banzen dil bazen kültür problemi yaşadıkları anlaşılmaktadır. Yaşadıkları bu problemlerin sadece bu kadarla kalmadığı akademik anlamda da etkilendikleri söylenebilir.

Sığınmacı öğrencilerin okulumuza geldiklerinde sudan çıkmış balık gibi olduklarını söyleyebilirim. Hepsi tedirgin ve gergin görünüyorlardı. Tabii ki zor bir dönemden geçerek buraya geldikleri söylenebilir. Yaşadıkları kolay bir şey değil. Meslek hayatımın en zorlandığım zamanlarıydı. İçlerindeki duyguları ve gerginlikleri çok kolay anlayabiliyorduk. Dil problemi yaşadıkları problemin daha da büyümesine neden oluyordu. Çünkü okulda hemen hemen kimseyle paylaşımda bulunamıyorlardı. Ben görevim icabı olumsuzlukları büyümeden ortadan kaldırmalıyım. Şuan onları rehberlik servisinde daha az misafir ediyorum. Dil problemini hemen hemen hallettiler. Derslerde kendilerini ifade etmeleri için sınıf öğretmenleriyle fırsatlar yarattık ve hala yaratıyoruz. Bu onları mutlu hissettiriyor. Burada güvende olduklarını herhangi bir tehlikenin var olmadığını anlatıyoruz. (Rehber Öğretmen, Ebru Eren, Görüşme, Mayıs, 2018).

Rehber öğretmenlerin sığınmacı öğrencilerle ilgili en çok yaşanan problemin iletişim olduğunu düşündükleri söylenebilir. Bu öğrencilerin aileleriyle işbirliği konusunda da problem yaşadıkları görülmektedir.

> Sığınmacı öğrencilerimizle hem sınıf içerisinde hem de sınıf dışında en çok iletişim konusunda problem yaşıyoruz. Elimizden geldiği kadar bu konuda onlara yardımcı olmaya çalışıyoruz ama bunun temelini hem kültür hem de dil farklılığı oluşturuyor. Çocuklar büyüdükçe yaşadıkları bu problem git gide azalıyor ama hiç yok olmuyor. Bu öğrencilerin aileleriyle hiçbir zaman işbirliği yapamıyoruz bu da bizim için problem oluşturuyor. Çünkü eğitimin içerisinde ailenin desteği olmazsa ulaşmak istediğimiz noktaya daha zor ulaşabiliyoruz. Bugüne kadar bu konuyu hiç halledemedik nedense okulla aileler birlikte çalışmaya ve işbirliğine hep kapalılar." (Rehber Öğretmen, Ebru Eren, Görüşme, Mayıs, 2018).

Rehber öğretmenlerin kapsayıcı eğitimi nasıl değerlendirdikleri ve kapsayıcı eğitimi geliştirmek için neler yaptıkları konusuna ilişkin düşüncelerinde; okuldaki öğrencilerin eksikliğini hissettiği, diğer arkadaşlarına kıyasla geri planda kaldığı her durumun kapsayıcı eğitim olarak düşünülebileceğinin ifade edildiği, eşit şartlardan ve tamamlayıcılıktan bahsedildiği görülmüştür.

> Bizim için kapsayıcı eğitim herkesi kapsaması demektir. Kimseyi dışarda bırakmaması yani. Benim eğitim ideolojimle birebir örtüşüyor diyebilirim. Günümüzde bunu kabul etmeyen bir eğitim sistemi düşünemiyorum. Sığınmacı öğrencilerinde ihtiyacı olan şey bu işte dışlanmamak sistemin bir parçası olmak diyebiliriz. Onlar savaşı ve şiddeti çok erken yaşlarda yaşadıkları için bunu atlatmaları da kolay olmuyor. Yeni bir ülkeye, kültüre, dile alışmak kolay olmuyor. Yaşadıkları kolay şeyler değil artık buraya uyum sağlamaları gerekiyor. Bu yüzden onları oldukları gibi eksileriyle ve artılarıyla kabul edip sorunlarına odaklanmalıyız. Kapsayıcı eğitimi tam anlamıyla uygulayabilirsek işte o zaman başarıyı konuşuruz. Kapsayıcı eğitimi sadece sığınmacılara değil tüm dezavantajlara sahip çocuklara yayabilirsek o zaman başarılı olmuş oluruz. Benim görevim işte bu öğrencilere rehberlik yapmak onları bu yolda olabildiğince başarılı kılmak. Kapsanması gereken tüm bireylerin kapsandıklarından emin olmak diyebiliriz. Bu konuda sınıf öğretmenlerine alanımla ilgili tüm yardımı sağlayarak geliştirmeye çalışıyorum diyebilirim. (Rehber Öğretmen, Ebru Eren, Görüşme, Mayıs, 2018).

Okul Müdürü ve Müdür Yardımcısının Okulda Bulunan Sığınmacı Öğrencilerin Genel Durumlarına Yönelik Düşünceleri

Okul müdürü ve müdür yardımcısının sığınmacı öğrencilere yönelik olarak yaptığı çalışmalar ve bu çalışma örneklerine yönelik görüşlerinde; herhangi bir ihtiyaç analizinin yapılmadığı, ortaya çıkan sorunların halledilmesi üzerine yoğunlaşan bir çalış-

ma şeklinin olduğu görülmektedir. Önleyici olması adına yapılan çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Bu öğrencilerin farklı sınıflara yerleştirilmesine özen gösterildiği gözlenmiştir. Sığınmacı öğrencilerin ailelerini eğitim içine dâhil edebilmek adına dil eğitimine yönlendirdikleri anlaşılmıştır. Oryantasyon konusunda yoğunlaşıldığı bunun en büyük problem olarak görüldüğü ifade edilmiştir.

> Okulumuza geldiklerinde aslında birçok sorunu da birlikte getiriyorlar diyebilirim. En önemlisi dil problemi çünkü yaşanan tüm sorunların çözümü de iletişimden geçiyor. Okulumuza geldiklerimde az da olsa Türkçe bilmeleri işimizi çok kolaylaştırıyor. Sığınmacı öğrenciler konusunda tecrübeliyiz diyebilirim. Rehber öğretmenimizi okulumuza böyle bir öğrenci geldiğinde uyum sorunu yaşamaması adına çalışmalar yapması için görevlendiriyorum. Gerek öğretmenler kurulumuzda gerekse de idari toplantılarımızda bu öğrenciler için yaşadıkları problemleri konuşarak ne yapabiliriz buna bakıyoruz. Bu öğrencilerimizi belirli sınıflarda gruplaşmalarını engellemek adına farklı sınıflara yerleştirmeye çalışıyoruz. Bunun onların uyum dönemini kısalttığını düşünüyorum. Ayrıca ailelerimizi Halk Eğitim Merkezi bünyesinde açılan Türkçe öğrenme kurslarına yönlendiriyoruz. Onlarla ne kadar çok iletişim içinde olursam o kadar bu öğrenciler için bir şeyler yapabileceğimizin farkındayım. (Okul Müdürü, Cemal Kaya, Görüşme, Mayıs, 2018).

> Sığınmacı öğrenciler için özel bir çalışmamız olmuyor. Zaten zamanla buraya uyum sağladıklarını görüyorum. Aileleri halk eğitim merkezine yönlendirmeye çalışıyoruz. Burada Türkçe derslerine katılmalarını istiyoruz. Ailelerle önümüzdeki en büyük engel dil problemi oluyor. Çocuklar zaten sınıfta derslerde ve arkadaş ilişkilerinde bu problemi zamanla hallediyorlar. (Müdür Yardımcısı, Salih Kara, Görüşme, Mayıs, 2018).

Okul müdürü ve müdür yardımcısının kapsayıcı eğitim konusundaki düşüncelerini yansıttıkları görüşlerinde; günümüzde kapsayıcı eğitime daha çok ihtiyaç duyulduğu değişen dünya ile daha kozmopolit bir sosyal yapının meydana geldiğinin düşünüldüğü görülmektedir. Kapsayıcılığa ihtiyaç duyan öğrencilerimizi yok sayarak bu sorunun üstesinden gelinemeyeceği ancak sorunların kabul edilirse çözüme kavuşabileceğinin vurgulandığı görülmektedir. Eğitimin hiçbir öğrenciyi diğerinden ayırt etmeden düzenlenmesi gerektiğinin ifade edildiği görülmektedir. Bu durumun ülkemizin zenginliği olduğu bunu daha olumlu hale getirebileceğimizi ifade ettikleri görülmektedir. Yaşanan sorunları halletmenin yolunun yine eğitimcilerden geçtiği vurgulanmıştır.

> Özellikle buraya gelen sığınmacı öğrencilerin kendilerini buradaki eğitime tamamıyla bırakmaları lazım, korkmadan, çekinmeden, kaçmadan sadece buraya ait olmaya gönüllü olarak gelmeleri lazım. Günümüzde ülkelerin içişlerinde veya başka ülkelerle yaşadığı problemler böyle durumlarla bizi karşı karşıya bırakıyor. Özel-

likle komşu ülkelerimizde yaşanan bu siyasi olaylar bizi kapsayıcılık konusunda daha bilgi sahibi ve hazır olmaya zorluyor. Tabii ki kapsayıcılık sadece sığınmacı öğrenciler için değil ama kapsayıcılığın en zor kısmını oluşturuyor diyebilirim. Kapsayıcılık olmasaydı eğitim herkes yerine eğitimin içindeki bir kesime hitap ederdi ki bu da eğitimin genelliğine ve eşitliğine ters düşerdi. Kapsayıcılık sayesinde eğitim herkese ulaşmakta ve herkesi kazanabileceğimizi göstermekteyiz. (Okul Müdürü, Cemal Kaya, Görüşme, Mayıs, 2018).

Kapsayıcılığın olmadığı bir eğitim sistemi düşünmek sanırım o eğitim sistemindeki çocuklara yapılmış en büyük haksızlık olurdu. Eğer eğitim sisteminin içerisinde her ne açıdan olursa olsun dezavantajlı çocuklar varsa kapsayıcılık çerçevesinde eğitimini almalıdır. Bu öğrencileri yok sayarak bu öğrencilerin yaşadıkları sorunların çözülemeyeceği ancak bu sorunları bilir ve üstüne gidersek o zaman çözümü sağlayabiliriz. Biz eğitimciler olarak taşın altına elimizi koymalıyız. Her çocuk eğitimden en üst seviyede yararlanmalıdır. Sığınmacı öğrencileri de biz kabul etmeli ve onların bizimle bizim onlarla olan yaşantımızı kolaylaştıracak her türlü önlemi almalıyız. (Müdür Yardımcısı, Salih Kara, Görüşme, Mayıs, 2018).

Okul müdürü ve müdür yardımcısının okuldaki sevgi, saygı ve hoşgörüyü nasıl geliştirebileceklerine yönelik düşüncelerini yansıttıkları görüşlerinde; insanların tek tip olmadığı dünya üzerinde yaşayan birçok insanın bulunduğu ve bunların birçok konuda birbirine benzemediğine yönelik ifadelerin olduğu görülmüştür. Okul içerisinde öğretmenlerin sevgi saygı ve hoşgörü sözlerine yönelik ayrı bir önem verdikleri vurgulanmıştır. Sığınmacı öğrencilerin kendi hallerinde kimseyle problem yaşamayan, kimseyi rahatsız etmeyen, çevreleri tarafından bu yapıda tanındıklarından dolayı sevgi, saygı ve hoşgörüyü hak ettiklerine yönelik ifadelerin olduğu görülmüştür.

Bizim için öğrencinin uyruğunun hiçbir önemi yok bu konuda. Çünkü sevgi de saygı da hoşgörüde her insanın hak ettiği değerlerdir. Bunu hak etmek için karşımızdakinin hiçbir özelliği bizim için önemli olmamalı bir insan böyle davranışlar göstermeli ve görmeli. Bu yüzden bu konu bizim olduğu kadar dünya üzerindeki herkes içinde önemli olmalı. Yönetim olarak olumlu davranışları ödüllendirmeye çalışıyoruz. Olumlu davranışları çok önemsiyoruz. Olumlu davranışlar ödüllendirildiğinde bizim öğrencilerimizin yaş grubunda çok etkili oluyor. Sınıflarımızda genelde davranış panoları olsun, ayın öğrencisi olsun bunun gibi birçok uygulama olduğunu görüyoruz. Bu yaş gruplarında bu davranışların yerleşmesini sağlamalıyız. Sonuçta ağaç yaşken eğilir derler. (Okul Müdürü, Cemal Kaya, Görüşme, Mayıs, 2018).

Onlara örnek olmalıyız öğretmenler olarak. Çünkü çocuklar çevrelerinde gördüklerini yapma eğilimindedirler. Onlar bizden ne görürse onu yapacaklardır. Bu nedenle biz çevremize karşı sevgiyle, saygıyla ve hoşgörüyle yaklaşmalıyız.

Tabii ki bunu yaparken sınıfta bunu destekleyecek çalışmaları da ihmal etmemeliyiz. Zaten değerler eğitimi müfredatımızın içerisinde tam da bu konuda istediğimize ulaşmamız konusunda bize yardımcı oluyor. Sadece sığınmacı öğrencilere yönelik davranışlar için değil diğer öğrenciler de birbirine saygı sevgi ve hoşgörüyle yaklaşmalı. Şuana kadar okulumuzda sığınmacı öğrencilere yönelik saygısızlık ve hoşgörüsüz tavırlarla neredeyse hiç karşılaşmadım. Karşılaştığımız problemler hep basit ve sınıf öğretmeninin yardımıyla çözülecek sorunlardı. Zaten sığınmacı öğrencilerimiz kendi halinde bunun tersi bir davranışla karşı karşıya kalacaklarını sanmıyorum. (Müdür Yardımcısı, Salih Kara, Görüşme, Mayıs, 2018).

Okul müdürü ve yardımcısının sığınmacı öğrencilerin kötü davranış, dışlanma ve saygısızlık gibi davranışlara şahit olup olmadıkları ve buna yönelik önleyici tedbirlerin neler olduğuna ilişkin düşüncelerinde; bu şekilde bir davranışla karşılaşmadıklarını öğrencilerin sığınmacıları kabul etmesinin çok uzun sürmediğini çocuklar arasından doğal bir dil olan oyunun faydalarını ifade ettikleri görülmektedir. Sınıf arkadaşlarının ve öğretmenlerin sığınmacı öğrenciler konusunda çok güzel davranışlar sergilemelerine rağmen bu öğrencilerin çekingenliklerinin ve içine kapanıklıklarının üstesinden gelmenin hiç kolay olmadığını ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerimiz ve öğrencilerimiz sığınmacı öğrenciler okulumuza ilk geldiği günden bu güne kadar resmen onlar için seferber oldular. Tabii ki başta çok farklı geldiler bizim öğrencilerimiz için ancak zaman her şeyin ilacı olduğu gibi bunun da üstesinden geldi. Çocuklar oyunlarla birbirine o kadar güzel adapte oldular ki anlatamam. Ufak anlaşmazlıklar oluyordu ancak bu da dil farklılığı yüzünden normal kabul edilmeliydi. Biz her şeye rağmen telkin edici konuşmalar yapmaktan geri kalmadık. Hem öğretmenlerimizi hem de diğer paydaşlarımızı bu konuda sıkça uyardık. Tabii ki önlem olsun diye yaptık bunu herhangi bir problem ortaya çıkmasın diye. (Okul Müdürü, Cemal Kaya, Görüşme, Mayıs, 2018).

Okulumuzdaki öğrenciler sığınmacı öğrencilere her zaman iyi davranmaya çalıştı. Bu güne kadar olumsuz bir davranışla karşılaşmadım. Bizim çocuklarımız zaten bilinçli bir şekilde bu şekilde davranacağını sanmam. Okul içerisinde de bu öğrenciler yokken yine böyle bir davranışa hiç şahit olmadım. Öğretmenlerimiz ve öğrencilerimiz onlara ellerinden gelen her yardımı seve seve yaptılar ve yapmaya devam ediyorlar. Ama sığınmacı öğrenciler o kadar içlerine kapanık ki bazen öğretmenlerimizin ve öğrencilerimizin ne yapacaklarını şaşırdıklarını görebiliyorum. (Müdür Yardımcısı, Salih Kara, Görüşme, Mayıs, 2018).

Okul müdürü ve yardımcısının okuldaki kültür çeşitliliğini nasıl gördüklerine yönelik düşüncelerinde; ülkemizin zaten çok kültürlü bir yapısı olduğuna ve buna alışkın olduğumuza vurgu yaptıkları görülmektedir. Bunun olumlu taraflarının olumsuz tarafından daha fazla olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Bunu bir zenginlik

olarak görmemiz gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Kültür çeşitliliğinin her ne kadar bize farklı özellikler kazandırsa da aslında ortak birçok noktamızın olduğunu ve bunu keşfetmenin önemini ifade ettikleri görülmüştür.

> Kültür farklılığı elbette olacaktır. Çünkü ülkemiz çok büyük bir coğrafyadan oluşmaktadır. Bu kadar geniş coğrafyada bunun aksini düşünmek anlamsız olurdu. Okuldaki kültür çeşitliliği bizim daha renkli bir okul olmamızı sağlar. Renkler bizi güzelleştirir. Bunu bir mozaiği oluşturan taş parçaları olarak düşünebiliriz. Taşlar tek tek bir anlam ifade etmeyebilir ancak bir araya geldiğinde o güzelliği sunarlar. Bunu kültürel zenginlik olarak görmek daha güzel olacaktır. Tabii ki uyum döneminde bu farklılık sorun yaratacaktır. Ancak zamanla birbirimizin keşfetmemiz gereken o kadar güzel yönleri olduğunu görüyoruz ki bu farklılığın hiçbir önemi kalmıyor. (Okul Müdürü, Cemal Kaya, Görüşme, Mayıs, 2018).

> Zaten biz hem ülke olarak hem okul olarak kültürel çeşitliliğe alışkın bir toplumuz. Okulumuzda çok kozmopolit bir yapıda zaten. Bizim açımızdan herhangi bir sorun olmuyor. Sığınmacılarla olan uyum sürecimizi uzatır evet ama bu çok büyük problemlere neden olmuyor. Derslerde öğretmenlerimizin bunu çok güzel kullandıklarını biliyorum. Bunu hem Türk öğrencilerin hem de sığınmacı öğrencilerin öğrenmesi ve doğal olarak kabul etmesi bizim açımızdan değer taşıyor. Öğretmenlerimizin o süreci çok güzel yönettiklerini düşünüyorum. (Müdür Yardımcısı, Salih Kara, Görüşme, Mayıs, 2018).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, sığınmacı öğrencilerle ve Türk öğrencilerle sınıf düzeni, oturma planları ve ders araç gereçlerinin uygunluğuna yönelik yapılan görüşmeler ve bu çerçevede yapılan gözlemlerde sınıf öğretmenleri, Türk öğrenciler ve sığınmacı öğrencilerin ifadelerinden hareketle sığınmacı öğrencilerin sınıfların oturma düzenlerinde bir arkadaşıyla oturtulduğu gözlenmiştir. Sığınmacı öğrencilerin tek ve sınıfın arka tarafında oturmasını genelde öğretmenler tarafından tercih edilmediği, öğretmenler tarafından ifade edildiği ve bu durumun gözlem notlarında onaylandığı görülmektedir. Sınıfların tamamında sınıf oturma düzenini gösterir bir planın bulunduğu, oturma planlarını yaparken sığınmacı öğrencinin ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran bir planlamanın yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde sığınmacı öğrencilerin uyum sorunu yaşamamaları ve Türkçe konusunda kendilerini daha iyi geliştirebilmelerini desteklediği gözlem notlarıyla da teyit edilmiştir. Samsun Valiliği (2018) sığınmacı öğrencilere yönelik yaptığı araştırmasında öğretmenlerin, sığınmacı çocukların iletişim yeteneklerini güçlendirmek, aktif olarak sürece katılımını sağlamak ve toplumsal düzene uyumlarına yardımcı olmak amacıyla amaçlı oturma düzeni oluşturarak Türkçeye ihtiyaç durumu yaratma gibi faydacılık ilkesine bağlı yöntemler geliştirdiklerini vurgulamıştır. Okulda bulunan öğrencilerin gelişim, öğ-

renme ve uyum ile ilgili yaşadığı problemlerin idarecilerin aldığı kararlar, çocuklara verilen fırsatlar, okulların ve sınıfların düzenlenme şekli ile öğretmenlerin akademik anlamdaki yeterlilik düzeyleri ile yakından ilişkili olduğu da bilinmektedir (Stringer, 2009).

Sığınmacı öğrencilere yönelik sınıfın fiziksel durumu, sınıfın yerleşim durumu ve öğrencilerin oturdukları konum, bu öğrencilerin psikososyal durumlarını doğrudan etkilemektedir (Bacakova, 2011). Gui (2019) yaptığı araştırmada, öğretmenlerin, mülteci ve sığınmacı öğrencileri genel eğitim sınıflarına yerleştirme konusunda ayrıntılı bilgiye sahip olmadıklarını; mülteci ve sığınmacı öğrencilerle çalışmak için yeterli mesleki beceriye sahip olmadıklarını ve çoğunun mülteci ve sığınmacı öğrencilere eğitim vermeye odaklanan mesleki gelişim konusunda yeterli eğitim almadıklarını vurgulamıştır. Sığınmacı öğrencilerin sınıfta bulunan panolarda derslere yönelik etkinlik, proje, şiir, resim vb. çalışma kağıtlarının bulunmasını istedikleri bu konuda yeterli cesarete sahip oldukları bundan mutluluk duyduklarına yönelik ifadeleri araştırma süresince kullanılan yöntemlerde görülmüştür. İki sınıfın klasik oturma düzenine göre yerleştirildiği bir sınıfın ise küme düzeninde yerleştirildiği, sınıfların okulun konumu nedeniyle çevresinin de açık olması sebebiyle eğitim öğretim için yeterli şekilde günışığı aldığı, teneffüslerde sınıfların havalandırılmaya çalışıldığı ancak genel itibariyle sınıfların düzensiz olduğu gözlenmiştir. Eğitim öğretim, ders yapılan sınıfın fiziksel çevresiyle ilişkilidir. Çevresel etmenlerin yetersizliği durumunda ortamda bulunanlarda stres artışı ve yapılan işin olumsuz yönde etkilenmesi söz konusu olur (Krüger ve Zannin, 2004).

Sığınmacı öğrencilerin olduğu sınıflarda karşılıklı saygı ve sevgiye dayalı sınıf ortamının sağlanmasına dair sınıf öğretmenleriyle, Türk öğrencilerle ve sığınmacı öğrencilerle yapılan görüşmelerden ve bunlara yönelik alınan sınıf gözlem notlarından hareketle; sınıf öğretmenlerinin sınıf içerisinde saygı ve sevgiyi ön planda tutan, sınıfın geneline yayılmasını teşvik edici çalışmalarının olduğu görülmektedir. Okul içerisinde kurulan sosyal ilişkinin kiminle kurulduğu önemli olmadan saygı ve sevgi çerçevesinde olmasını özendirici ders içi ve ders dışı etkinliklerin olduğu görülmektedir. Şeker ve Sirkeci (2015) öğretmenlerin sınıfta ortaya çıkan olumsuz davranışlara yaptıkları müdahalelerle sığınmacı çocuklara karşı gösterilen ön yargı, dışlama ve ırkçılık gibi olumsuz davranışlarının önüne geçtiği sonucuna ulaşmışlardır. Sığınmacı öğrencinin okul ve sosyokültürel adaptasyonu arasındaki ilişkiyi ilişkilendirmesi için öğretmen kilit rolündedir (Şeker ve Aslan, 2015). Araştırmaya katılan sınıf öğretmenleri, öğrenciler ve gözlemlerden elde edilen sonuçlardan hareketle sığınmacı öğrencilerin genelde içine kapanık oldukları ancak zaman zaman bunu aştıkları gözlenmiştir. Toplumda, Suriyeli öğrencilerin eğitim aldıkları okullarda Türk öğrenciler tarafından kabul edilmeleri ve desteklenmelerinin sığınmacı öğrencilerin psikososyal durumları üzerinde etkilerinin olumlu olduğu anlaşılmıştır (Kardeş, 2018). Oliva

(2015) araştırmasında mülteci çocukların okuldaki görevli personel ve iyi bir eğitim programıyla desteklendiğinde öz güvenlerinin arttığı, çevresindekiler tarafından dışlanmayla karşı karşıya geldikleri zaman ise özgüvenlerinin kaybedildiği veya azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Sığınmacı öğrencilerin sınıfta karşılıklı saygı ve sevgi ortamını sağlama noktasında kendilerini ve kültürlerini ifade edebilecekleri ortamların sağlandığı, kendilerini yabancı hissetmedikleri, diğer öğrencilerin de kendilerinden biri gibi gördüklerine yönelik hem öğretmen hem öğrenci görüşmelerinde hem de sınıf gözlem notların görülmüştür. Teneffüste ve diğer zamanlarda Türk öğrencilerle iletişim halinde olan sığınmacıların uyum sorununu daha çabuk atlattığı ancak bu zamanlarda diğer sığınmacılarla birlikte hareket eden ve Türk öğrencilerle kaynaşmayı geri planda bırakan öğrencilerin uyum konusunda daha çok zorlandığı, hem öğretmen hem öğrenci görüşmelerinde hem de sınıf gözlem notlarında görülmüştür. Çocukların dil problemi yaşaması, okul içerisinde diğer çocuklardan uzak durmalarına ve yalnızlaşmalarına neden olabilmekte, konuşmadıkları ve kendilerini anlatamadıkları için içe dönük olmalarına ya da saldırgan davranışlar göstermelerine sebebiyet verebilmektedir (Yohani, 2010). Sınıftaki karşılıklı saygı ve sevgi ortamının sağlanmasına yönelik sınıf gözlem notlarına bakıldığında; sınıf içerisinde karşılıklı saygı, sevgi, hoşgörü, yardımseverlik ve anlayışı yansıtacak şekilde belirlenmiş yazılı ya da görsel kuralların olduğu görülmektedir. Buna yönelik gözlem notlarında sınıf içerinde araç-gereç eksiği olan sığınmacı öğrencilere diğer öğrencilerin yardımseverliği ön plana çıkaracak şekilde bu eksikleri giderdikleri görülmüştür. Öğretmenler sınıflarında öğrencilerin kendilerini değerli hissetmeleri, pozitif bir öğrenme ortamı oluşturmalı, öğrenciler arasındaki farklılıkları dikkate alarak hareket etmeli, öğrencilerin kendilerini keşfetmelerine yardımcı olacak eğitim öğretim ortamları yaratmalıdır (MEB, 2017).

Sınıf öğretmenleri, sığınmacı öğrenciler ve Türk öğrenciler ile yapılan görüşmeler ve buna yönelik tutulan sınıf gözlem notlarına bakıldığında derslerde bilişsel süreçlerde sığınmacı öğrencilerin nasıl desteklendikleri ve sürece nasıl adapte edildikleri görülmektedir. Öğretmenin tüm öğrenciler için aynı yöntem-tekniği kullandığı, aynı ders araç-gerecini kullandığı, ilgi çekici girişlerin, görsel materyalin, akıllı tahtanın kullanılmasının sığınmacı öğrencilerin derse katılımını artırdığı görülmektedir. Düz anlatım gibi daha tek düze yöntemlerin bu öğrencilerin derse olan dikkatlerini çok kısalttığı gözlenmiştir. Bazı sınıflarda kullanılan işbirlikli uygulamaların hem öğrenciler arasındaki ilişkiyi güçlendirdiği hem de derse olan katılımı artırdığı gözlenmiştir. Oturma düzeninin bu öğrencilerin bilişsel süreçleri üzerinde etkisinin çok olduğu ve grup çalışmasını destekleyici düzenlerin dil öğrenmeyi, yardımlaşmayı ve akran eğitimini artırdığı gözlenmiştir. Gümüşten'e (2017)göre mültecilerin ülkemize uyum sağlayabilme-

leri için akranlarıyla ilişkilerinin kuvvetlenmesini sağlayıcı tedbirler alınması ve yaşadığı problemleri anlamalarını kolaylaştırıcı ve önleyici etkinliklerin yapılması çok önemlidir. Sığınmacı öğrencilerin akademik başarısızlıklarının genelini dil sorununa bağlamak yerinde olmaz ancak dil ve kültür farklılığı probleminin çok büyük bir etkisi olduğunu söylemek yerinde olur. Sığınmacı öğrencilerin özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde kendilerini daha rahat ifade edebildikleri ve bu derste daha katılımcı bir görüntü çizdikleri gözlem notlarında not edilmiştir. Sığınmacı öğrencilerin aşırı çekingen ve içine kapanık öğrenciler oldukları ve bu nedenle derslere katılma noktasında geri planda kalmayı tercih ettiklerine yönelik ifadelerin olduğu ve bunun sınıf gözlem notlarında da teyit edildiği görülmektedir. Bu sorun sığınmacı öğrencilerin yaşadıkları dil probleminin sınıf içerisine yansıması olarak düşünülmektedir. Güven ve İşleyen (2018) sığınmacı öğrenciler ile dil probleminin halledilememesi nedeniyle öğretmenlere sınıf otoritesi ve disiplin konusunda büyük zorluklar yaşattığına bu nedenle sığınmacı öğrencilerin yetersiz dil bilgisiyle devlet okullarına kabul edilmesinin bu okullardaki birçok sorunu da beraberinde getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Sığınmacı öğrencilerin derslerde sosyal etkileşimlere katılmaları konusunda sınıf öğretmenleri, sığınmacı öğrenciler, Türk öğrenciler ile yapılan görüşmeler ve buna yönelik tutulan sınıf gözlem notlarındaki bulgulardan hareket edilebilir. Sığınmacı öğrencilerin farklı bir kültürden, farklı bir dilden, farklı bir coğrafya ve hayat tarzından gelmeleri sebebiyle sınıf içerisinde öğretmen ve Türk öğrencilerle olan ilişkilerinde çekingen davrandıkları anlaşılmaktadır. Kabul edilme endişesi taşıdıkları bu nedenle geri planda kalmayı tercih etmelerine yönelik ifadelerin ve sınıf gözlem notlarının olduğu görülmektedir. Sığınmacı öğrencilerin derslere aktif olarak katılmaları, çevresindeki diğer öğrencilerle iletişim kurabilmeleri ve sosyal gruplara dâhil olmaları ve sınıf ortamına uyum sorunu yaşamamaları için verilen desteklerin görüşmelerden elde edilen ifadeler ve gözlem notlarıyla teyit edildiği görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin derslerde ve diğer zamanlarda sığınmacı öğrenciyi korumacı ve sınıfın sosyal iklimi içerisine dâhil edilmesini destekleyici davranışlarının olduğu görülmektedir. Ayrıca sığınmacı öğrencilerin sosyal olarak desteklenmesiyle alakalı sık sık Türk öğrencileri telkin edici konuşmalar yaptığına ilişkin görüşmede ifadelerin olduğu ayrıca sınıf gözlem notlarında da kayda geçtiği görülmektedir. Mohamed ve Miles (2017) okulda arkadaşlarından yardım alan mülteci öğrencilerin sosyal ayrımcılık ve tek başına kalmaktan kurtulduğu ve aidiyet duygusunun geliştiği sonucuna varmışlardır. Nur, Aktaş-Arnas, Abbak ve Kale (2018) öğretmen ve öğrenciler arasındaki ilişkinin boyutu çoğaldıkça, öğrencilerin okula uyum konusunda daha az problem yaşadıkları sonucuna varmışlardır. Samancı ve Diş (2014) araştırmalarında sosyal beceri düzeyi ile akademik başarısı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Okul rehber öğretmeninin okulda öğrenim gören sığınmacı öğrencilere yönelik genel durumlarını ifade eden görüşlerinde; araştırmanın yapıldığı okulda bulunan sığınmacı öğrencilerin sayılarına ve hangi sınıf seviyelerinde bulunduğuna yönelik ifadeleri öğretmenin bu öğrencilerle ilgili bilgilere hakim olduğu göstermektedir. Okulda bulunan sığınmacı öğrencilerin kapsayıcı eğitime yönelik verilen ifadelerde; çevresindeki çocuklardan daha fazla kapsayıcılığa ihtiyaçları olduğu, yaşadıkları savaş, şiddet gibi sebeplerden ve yeni bir kültüre, ülkeye yerleşmelerinden dolayı birçok psikolojik ve sosyal problemlerinin olduğu ifade edilmiştir. Okul yöneticilerinin okuldaki sığınmacı öğrencilere yönelik sunulan rollerini ve düşüncelerini yansıtan ifadelerinde; okul müdürü rollerini üstlenirken genelde yönetmelik çerçevesinde iş ve işlemlerini yaptıkları ayrı bir sorumluluk ve liderlik rolü üstlenmedikleri görülmektedir. Kendini idareci olarak tanıttığı ve sorumluluklarından fazlasını almasına gerek olmadığını ifade ettiği dikkate değerdir. Milli eğitimin vizyonunu ve misyonunu gerçekleştirmekten başka amaçları olmadığını ve sığınmacı öğrenciler içinde bakanlığın emirleri doğrultusunda uyguladıklarından bahsedilmiştir. Önem verdikleri konunun öğrencilerin mutluluğu ve onları iyi hissettirecek ortamlar sunmalarını vurguladıkları görülmektedir. Özdemir (2016) okul yöneticilerinin, sığınmacı öğrencilerin geçmişte yaşadıkları olumsuz yaşantıdan dolayı onları anladıkları, bu sebeple bu öğrencilere olumsuz davranışlarda bulunmadıkları, her öğrenciye eşit mesafede durdukları sonucuna ulaşmıştır.

Okul müdürü ve müdür yardımcısının sığınmacı öğrencilerin idareye yansıyan problemlerinden bahsedilmesine yönelik görüşlerinde; bu öğrencilerin sorunlarının çok ciddiye alınmadığı ve genelde öğretmene bırakıldığı, bazen rehber öğretmenin devreye sokulduğu anlaşılmakta; devamsızlık problemlerinin olduğu ancak süreklilik arz etmediği görülmektedir. Aykırı (2017) Suriyeli öğrencilerin okulda yaşadıkları sorunların temelinde dil sorunundan kaynaklanan okuduğunu anlamama, çevresindekilerle olumlu iletişim sağlayamama, uyumsuzluk ve devamsızlık probleminin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Okul müdürü ve müdür yardımcısının sığınmacı öğrencilerin kapsanmalarına yönelik düşünce ve deneyimlerinden bahsedilmesine yönelik görüşlerinde; sığınmacı öğrencilerin dil sorununu halledene kadar kapsayıcılık ilkesinin kısmen uygulanabildiği, bu öğrencilerin kendi aralarında oynama, iletişim kurmama eğilimi nedeniyle Türk öğrencilerle aralarındaki ilişkilerin zayıf olduğu, rehber öğretmenin yaşanan sorunlarla ilgili sıklıkla kullanıldığı, sığınmacı öğrencilerin derslere ve oyunlara katılma konusunda isteksiz davrandıkları öğretmenin zorlamasıyla dâhil olduğu, ders işleme süreçlerinde bu öğrencileri dâhil edebilmek için öğretmenlerin öğrencilerin kültürlerinden, yaşantılarından, duygularından faydalanmaya çalıştıkları görülmektedir.

Öneriler

1. Sınıf öğretmenlerinin eğitim öğretim faaliyetlerini farklı kültürel çeşitliliğe sahip sığınmacı öğrencilere hitap edebilecek şekilde düzenlemeleri ve bu öğrenci-

lerin kültürlerini, tarihlerini, gelenek ve göreneklerini ifade etmelerini destekleyici sınıf ortamları yaratmaları önerilebilir.

2. Sınıf öğretmenlerinin eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütürken sığınmacı öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini dikkate almaları ve öğrencilerin kendi potansiyellerini sınıf ortamında sunmalarına destek verici ortamlar yaratmaları önerilebilir.

3. Sınıf öğretmenlerine ve rehber öğretmenlere sığınmacı öğrencilere yönelik ortaya çıkabilecek davranışsal sorunlar çerçevesinde rehberlik edebilmeleri ve yönlendirebilmeleri konusunda eğitimler verilebilir ve bu eğitimlerin niteliği artırılabilir.

4. Sığınmacı öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim konusunda yapılan akademik araştırmaların desteklenerek artması ve yapılacak bu araştırmaların bilimsel sonuçlarının öğretmenler tarafından takip edilmesinin sağlanmasıyla bu öğrencilere yönelik gelişen uygulamalardan haberdar olması sağlanabilir.

5. Göç alan gelişmiş ülkelerin yaptıkları araştırmalar ve uygulamalar incelenerek, ülkemizdeki sığınmacı öğrencilere yönelik uygulama kılavuzlarının bakanlık ve diğer eğitim paydaşları ortaklığında hazırlanıp yayımlanarak okullarda uygulanması sağlanabilir.

6. Kapsayıcı eğitimin gerçekleştirilme durumunu analiz eden durum çalışmalarının artırılması sağlanabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Denetleme - T.Ö.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - M.C.K.; Analiz ve/veya Yorum - M.C.K.; Literatür Taraması - M.C.K.; Yazıyı Yazan - M.C.K.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Supervision - T.Ö.; Data Collection and/or Processing - M.C.K.; Analysis and/or Interpretation - M.C.K.; Literature Search - M.C.K.; Writing Manuscript - M.C.K.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

Angay, H. (2012). *Doğu ve Güneydoğu illerinden İzmir'e göç eden ailelerin çocuklarının okul sorunlarının incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Apak, H. (2014). *Suriyeli göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri: Mardin örneği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir. [Crossref]

Aykırı, K. (2017). Sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki Suriyeli öğrencilerin eğitim durumlarına ilişkin görüşleri. *Turkish Journal of Primary Education, 2(1)*, 44-56.

Bacakova, M. (2011). Developing inclusive educational practices for refugee children in the Czech Republic, *Intercultural Education, 22*(2), 163-175. [Crossref]

Creswell, J. (2013). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları.* Ankara: Eğiten.

Demirel Kaya, E. (2019). *Millî eğitim bakanlığının temel eğitim kademesindeki dezavantajlı öğrencilere yönelik kapsayıcı eğitim politika ve uygulamaları (2002-2018).* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Döner, H. (2016). *Suriyeli göçmenlerle yaşanan sorunlar üzerine sosyolojik bir araştırma: Hatay ili örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

ERG (2016). *Türkiye'de ortaöğretimde kapsayıcı eğitim durum analizi*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi Yayınları.

Gui, G. (2019). The (mis)education of immigrant children in today's America. *European Journal of Language and Literature Studies, 5*(2), 32-45. [Crossref]

Gümüşten, D. (2017). Mülteci çocukların eğitimi ve uyumlarına yönelik yapılan müdahale programları üzerine bir derleme. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD), 5*(10), 247-264. [Crossref]

Güven, S. ve İşleyen, H. (2018). Sınıf yönetiminde iletişim, iletişim engelleri ve Suriyeli öğrenciler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR), 5*(23), 1293-1308. [Crossref]

Kardeş, S. (2018). *Mülteci çocukların psikososyal gelişimine yönelik program uyarlanması. (*Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Kıratlı, T. (2011). *Mülteci ve sığınmacıların toplumsal görünümü: Türkiye örneği.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Kongar, E. (2010). *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi.

Krüger, E., & Zannin, P. (2004). Acoustic, thermal and luminous comfort in classrooms. *Building and Environment, 39*(9), 1055-1063. [Crossref]

MEB (2013). *Engelsiz okul modeli: Standartlar ve performans göstergeleri*. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB (2017). Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/ 2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERY.pdf, Erişim tarihi: 22.09.2019.

Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (3. Basım). Ankara: Nobel Yayınevi.

Mohamed, S., & Miles, T. (2017). The mental health and psychological wellbeing of refugee children and young people: An exploration of risk, resilience and protective factors, *Educational Psychology in Practice, 33*(3), 249-263. [Crossref]

Nur, İ., Aktaş-Arnas, Y., Abbak, B. S., & Kale, M. (2018). Mother-child and teacher-child relationships and their associations with school adjustment in pre-school. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri, 18*(1), 201-220.

Oliva, D. (2015). *Emotional well-being of secondary refugee and immigrant students: the relationship between acculturation and school support*. (Yayımlanmamış doktora tezi, Northwest Nazarene University, USA).

Özdemir, Ç. (2016). *Sivas ilinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin okul iklimine etkisine ilişkin görüşlerin incelenmesi.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Özservet, Y. ve Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar ve göç. *Göç Dergisi, 3*(1), 1-4. [Crossref]

Öztürk, M., Tepetaş, C., Ş., Köksal H. ve İrez, S. (2017). *Sınıfında Yabancı Uyruklu Öğrenci Bulunan Öğretmenler İçin El Kitabı*. Ankara: MEB.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.

Samancı, O. ve Diş, O. (2014). Sosyal becerileri zayıf olan ilkokul öğrencilerinin tutum ve davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 22*(2), 573-590.

Samsun Valiliği (2018). *Zorunlu göçler ve doğurduğu sosyal travmalar*. Ankara: Hegem Yayınları.

Sirkeci, İ., & Cohen, J. (2015). Mobility, migration and insecurity. *Kent Araştırmaları Dergisi (*İdeal Kent) Göç II, 15, 8-21.

Stringer, P. (2009). Dynamic assessment for inclusive learning. In P. Hick, R. Kershner ve P. Farell (Eds.), *Psychology for inclusive education: New directions*. Oxon: Routledge.

Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: A social psychological assessment. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 8*(1), 86-105. [Crossref]

Şeker, B. D., & Sirkeci, İ. (2015). Challenges for refugee children at school in Eastern Turkey. *Economics And Sociology, 8*(4), 122-133. [Crossref]

Stubbs, S. (2008). *Inclusive education: Where there are few resources*. Oslo: The Atlas Alliance.

Thomas, G. (2013). A review of thinking and research about inclusive education policy, with suggestions for a new kind of inclusive thinking. *British Educational Research Journal, 39*(3), 473-490. [Crossref]

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 6*(4), 543-569.

UNCHR (2019). *Global trends, forced displacement in 2018*. Retrieved September 15, 2019, from https://www.unhcr.org/5d08d7ee7.pdf

UNICEF (2012). *The right of children with disabilities to education: A rights-based approach to inclusive education.* Retrieved October 19, 2019, from https://www.unicef.org/disabilities/files/UNICEF_Right_to_Education_ Children_Disabilities_En_Web.pdf.

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: Öteki bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschriftfürdie Welt Der Türken Journal of World of Turks, 6*(3), 65-89.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, E. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde sığınmacılara yönelik kapsayıcı eğitimin incelenmesi.* (Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi adresinden edinilmiştir.

Yohani, S. (2010). Nurturing hope in refugee children during earlyy ears of post-war adjustment. *Children and Youth Services Review, 32*(6), 865-873. [Crossref]

Yin, R. (1994). *Case study research: Design and methods* (2nd ed.). London: Sage.

Extended Summary

Introduction

Every day, 37,000 people worldwide are forced to leave their homeland and continue their lives as refugees. Four out of every five refugees choose to take refuge in neighboring countries. For years, Turkey has been among the countries that harbor the most refugees. Turkey is followed by Pakistan, Uganda, Sudan, and Germany, respectively (UNCHR, 2019).

Inclusive education incorporates all students into the least-restrictive general education environment, no matter the student's educational needs (UNICEF, 2012; Thomas, 2013). Inclusive and student-centered education has come to the forefront in recent years; greater attention has been paid to individual differences, and maximum efforts have been made to involve every student in the educational process. Turkey, harboring 3.7 million refugess, has become a leader worldwide in this respect (UNCHR, 2019).

This study is aimed to examine in what proportion disadvantaged students take advantage of the comprehensive school resources and programs. With this in mind, we examined the student-teacher relationship, focusing on the teaching methods and social-emotional communications disseminated to refugee students. We compared this to the data acquired from the views of the refugee and Turkish students in the classroom.

Method

Our research used the case study design, and the study group was established using qualitative purposeful sampling. The goal in qualitative research is to obtain an integrated picture and interpret rather than generalize. Qualitative research examines a certain subject profoundly with all details (Creswell, 2013). To achieve this, we focused on an elementary school in the province of Zonguldak and district of Karadeniz Eregli where the researcher works as an administrator. The sample chosen by the researcher was convenience case sampling, which is among the purposeful sampling methods. Certain qualities were required to participate in the study:

- Being a classroom teacher in the school where the study would be conducted
- Having refugee students in the classroom
- Explicit understanding of inclusive education and its applications to refugee students
- Voluntary support of academic research

During the application process, which took place during the spring term of the 2017-2018 academic year, the classroom teachers were observed for two hours a week for six consecutive weeks. Following the observations, individual interviews

were conducted with the classroom teachers, refugee students, school administrators, school counselors, and Turkish students.

Findings, Discussion, Conclusion, and Recommendation

The data analysis revealed multiple themes. To increase validity of the themes, the data were collected as two conceptual categories. The "adaptation" category, which is the first conceptual category, centered upon methods, techniques, and strategies determined by the classroom teachers to best create a classroom structure that would support the refugee students within the scope of inclusive education. Two themes were revealed in this category: "physical environmental planning" and "creating a classroom environment of mutual love and respect." The second conceptual category was "assistance. This category involved academic modifications performed by the classroom teacher. The themes revealed in this category were "cognitive process assistance" and "cognitive process assistance aimed at social interactions."

Interviews and observations conducted with daily class participants on classroom arrangement, seating plans, and convenience of course materials demonstrated that refugee students were assigned seats near a friends in the classrooms. Interviews and observations conducted on creating an environment of mutual love and respect showed that the classroom teachers endeavored to prioritize love and respect within the classroom and to spread these values in the entire classroom. Activities performed inside and outside the classroom were aimed at encouraging social relationships within the frame of love and respect.

The school counselors' statements revealed a thorough knowledge of the demographics and performance of students in the school, including the refugee students. The school administrators' statements on their roles and thoughts about the refugee students in the school showed that they saw themselves as school leaders who conducted work within the framework of the district regulations. They introduced themselves as administrators and stated that they did not need to take any responsibility beyond their own assignments. They had no intention other than realizing the vision and mission of national education. While they stressed the importance making the students happy and creating environments where they could feel themselves better, they did not apply this specifically to refugee students.

Recommendations

- Classroom teachers can arrange educational activities to address the refugee students from different cultural backgrounds and create classroom environments where these students can express their culture, history, customs, and traditions.

- Class teachers can take into account the readiness levels of refugee students while conducting their educational activities and encourage them with tasks that best show their potential in the classroom environment.

- Classroom teachers and school counselors can be trained on possible behavioral problems regarding the refugee students, and the quality of these trainings can be enhanced.

- As long as academic research on inclusive education aimed at the refugee students is supported and enhanced and their scientific outcomes are followed by the teachers, the students can be kept informed about the applications developed for them.

- Research and applications conducted by migrant-receiving developed countries can be examined, and application guidance can be prepared and published in cooperation with the ministry and other education shareholders for the refugee students in the schools.

- Case studies analyzing the realization of inclusive education can be enhanced.